

פרק יז ובוה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית]

כי קרוב אליך גו': נצבים ל, יד.

„ודברת במ" (דיבור), ואח"כ „וקשרתם גו'“ (מעשה)⁵.

אך באמת הקושיא השני' היא התירוץ על הקושיא הראשונה: הסדר ד, ואהבת גו' בכל לבבך" ואח"כ „ודברת במ" – הוא בצדיקים⁶ שלכם ברשותם, ולגביהם הענין ד, „כי קרוב אליך" הוא ע"י עבודתם, הביטול והמס' שלהם בתפלה? כו' (ובדוגמת האבות, שהיו בבחי' מרכבה ע"י עבודתם). אבל הבינונים – אין להם כח זה (שהוא „נגד החוש שלנו"), ולגביהם, כדי שיהי' „קרוב אליך הדבר" – זהו ע"י לימוד התורה⁸, ובדיבור „בפיר" דוקא⁹, ועי' נעשה אח"כ „בלבבך" – השליטה על היצה"ר¹⁰.

כט), שהיא מדריגת הצדיקים שהפכו את הרע ע"י העבודה בבחי' אתכפיא ואתהפכא [וכדמצינו (ראה ברכות לה, ב ובחזא"ג מהרש"א שם) שפרשה ראשונה היא בחי' „עושי רצונו של מקום" (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פח). 7) כי „תפלות כנגד תמידיו תקנום" (ברכות כו, ב), וכשם ע"י ריח הקרבנות נמשך בחי' מוח שליט על הלב על הלב למעלה (ראה בארוכה לקמן הערה 143), כך נמשך ענין זה ע"י בחי' ההעלאה שבתפלה* (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פז). 8) וענין זה מרומז גם בתיבת „לב" („בלבבך") – ל"ב נתיבות חכמה (ראה פרדס שכ"ג ערך לב ובכ"מ) שעיקרם במוח, ולכן ע"י ל"ב נתיבות חכמה שבתורה (וכן ע"י גו"ן שערי בינה, שהתורה ניתנה בשער החמישים) המוח שליט על הלב. 9) וזוהי כוונת הכתוב: „כי קרוב אליך הדבר מאד (ואם תאמר איך הוא קרוב, שהרי זה „נגד החוש שלנו" – ע"י מתרץ) בפיר", שהוא הדיבור בתורה, שהוא קרוב לכל אדם, שהרי כל אדם יכול להניח שכלו ומחשבתו** בבחי' דיבור התורה; ועי' נעשה גם „בלבבך" – שיהי' המוח שליט על הלב (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם). 10) ראה עירובין נד, א: „אימתי קרוב אליך בזמן שבפך כו", ור"ל שע"י לימוד התורה („בפיר") נעשה קיום המצוות („לעשותו") קרוב אליך, כי תלמוד מביא לידי מעשה (קידושין מ, ב. ושי"ג). ומזה מובן גם בנוגע להקדמת „בפיר" ל„בלבבך", שע"י הדיבור בא גם לבחי' „ובלבבך", שדברי

ובוה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו .. אלא דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד .. ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם .. כי מוחו ברשותו .. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב כו': באמת אין התירוץ מספיק כ"כ¹. ועוד צריך ביאור, דלכאורה התיבות „בפך ובלבבך לעשותו" כתובות שלא כסדרן, שהרי „בפיר" הוא דיבור, „בלבבך" הוא מחשבה², ו„לעשותו" הוא מעשה³, והרי הסדר הוא שמחשבה קודמת לדיבור. וכדמצינו בפרשת ק"ש⁴, שתחלה נאמר „ואהבת גו' בכל לבבך" (מחשבה), אח"כ

1) שהרי גם אהבה זו „האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד" אינה בנקל כ"כ. וגם מ"ש „אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם", דמשמע שכוונתו שבבינונים אינו כן, כמו שמתחיל „קרוב מאד ונקל לכל אדם" שיהי' לבו ברשותו ע"י ההתבוננות כו' (ובזה מפרש הכתוב „כי קרוב אליך הדבר מאד", דמשמע דקאי גם על בינונים) – צריך ביאור, דאדרבה דוק להפך, שהרי אמרו שהצדיקים דוקא לבם ברשותם, צדיקים דוקא ולא בינונים. ואע"ג דכתיב (ישעי' ס, כא) „ועמך כולם צדיקים", מ"מ הרי אנו רואים שלא כל אדם לבו ברשותו (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרל"א ח"א ע' פ. ע' פז). 2) וכמ"ש (שלה טו, לט) „ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", וארו"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. ועוד) „עינא ולבא תרין סרטורי דעבירה", כי העין רואה והלב חושב וחומד, ולכן אמר שלמה (משלי כג, כו) „תנה לבך לי ועיניך דרכי כו'". וכמארו"ל (קה"ר עה"פ א, טז) „דברתי אני עם לבי", הלב מחשב שנאמר רבות מחשבות בלב איש" (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פ). 3) ראה של"ה מסכת שבת בסופה (קמ, א). מסכת יומא רלב, ב. חלק תושב"כ ויק"פ שלד, ב. וראה בחי' עה"פ (בשלח טו, יג) „נחית בחסדך גו'": „בפיר" – זו התורה. ובלבבך – זו עבודה, דכתיב (עקב יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם. לעשותו – זו גמילות חסדים" (4) ואתחנן ו, ה ואילך. 5) ואם הכוונה לסדרם מלמטה למעלה – הי' צריך להתחיל במעשה (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם). 6) כדמוכח ממה שמקדימים תחלה „שמע ישראל גו', ש„ישראל" הוא בחי' „כי שרית עם אלקים גו' (וישלח לב,

* כי תפלה ענינה בירוד וחיכוך הנה"ב, והי' כמו ריח הקרבנות. ובפרט בענין רעותא דליבא, שהוא העבודה דעצם הנשמה, שהוא בחי' ריח כו' (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרע"ח ע' תכו).

** מ"ש „שכלו ומחשבתו" מוכח שאין הכוונה על דיבור התורה בלבד, אלא נכללת בוה גם המחשבה בתורה על מה שלמדו קודם, שגם זה הוא בנקל לכל אחד, דודאי גם בדיבורו בתורה צריך לחשוב ג"כ, ואם לאו אינו כלום (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – אגרות קודש ח"א ע' כד).

* וכמארו"ל (דבר" פ"ח, ו): „אמרו לו [ישראל למשה], רבינו משה הרי אתה אומר לנו לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, והיכן היא. אמר להן במקום קרוב היא, בפך ובלבבך לעשותו, אינה רחוקה מכם, קרובה היא לכם", הרי שלכאור' מישראל קרוב הוא (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרפ"א ט"ע שכת ואילך).

והביאור בזה:

בתורה יש ב' בחינות: (א) בחי' החכמה שבתורה (אורייתא מחכמה נפקת¹¹), השייכת להשתלשלות העולמות (כמ"ש¹² „כולם בחכמה עשית“); (ב) בחי' התורה כפי שהיא כלי לעצמות אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות¹³ (כמ"ש¹⁴ „כאשר יאמר משל הקדמוני“, דקאי על התורה שהיא משל לקדמונו של עולם).

וב' בחינות אלו חלוקות גם באופן פעולתן על האדם: מצד בחי' החכמה שבתורה – האדם הוא כעבד המקיים את רצון המלך מחמת שיודע רצונותיו וטעמיו, ולכן מחוייב לעשות על-פיהם; משא"כ מצד בחי' התורה שלמעלה מהשתלשלות¹⁵ ה"ז כמו שהמלך גוזר בעצמו לעשות כך בלי טעם,

שכשם שדבר המלך גוזר ופועל שיהי' כך וכך (כמ"ש¹⁶ „באשר דבר מלך שלטון“), כן הוא בדיבור התורה (שהיא בחי' מלך, כמארז"ל¹⁷ „מתניתא מלכתא“, וכמ"ש¹⁸ „בי מלכים ימלוכו“), שע"י דיבור התורה נהפך הרע לטוב¹⁹.

ואף שאפשר ללמוד תורה גם במחשבה – הרי הכח לפעול על מציאות העולם ישנו בדיבור²⁰ שבתורה („בפיך“) דוקא²¹. וטעם הדבר – בכמה אופנים:

(א) ידוע²² שיש בחי' קול ובחי' דיבור, שהם כנגד אותיות ו"ה של שם הוי'. ובזמן הגלות, שאז ישנו פירוד בין אותיות ו"ה שבשם הוי' (כי השתלשלות העולמות היא מבחי' ה"א, כמ"ש²³ „בהבראם“, וארז"ל²⁴ „בה"א בראם“, ובזמן הגלות ענין זה הוא בבחי' העלם והסתר) – אזי הדיבור הוא בגלות²⁵,

מהשכל* [וכמבואר בתו"א (יתרו עג, א) שטעם זה לפעמים, יפה כח הנון מכח האב" (שבועות מה, סע"א. וש"נ)], הרי כדי שתהי' הנהגת המדות ע"פ השכל צריך לזה כח מלמעלה מהשכל. וזהו מ"ש בתו"א (מקץ שם) שצ"ל ב' בחי' נר, „נר הוי' נשמת אדם“ (משלי כ, כז), „נר מצוה ותורה אור“ (שם ו, כג), כי בחי' „נר מצוה ותורה אור“ שלמעלה מהשכל היא נתינת כח שיהי' „נר הוי' נשמת אדם“ (שהחכמה שבנפש תאיר ותפעל על המדות). וזהו שהתורה נקראת „עונו ותושי" (איוב יב, טז), שנותנת עוז לנה"א ומתשת את הנה"ב (ראה מדרש תהלים מזמור ז. יל"ש איוב רמז תתק. תו"א יתרו טז, ב. ובכ"מ). (20) ולהעיר ומענין, ברית כרותה לשפתים“ (מו"ק יח, א. סנהדרין קב, א), ומענין „צדיק ורשע לא קאמר“ (נדה טז, ב), בדיבור דוקא, כי „דבר מלך (דוקא) שלטון“, ולכן הקץ הוא בבחי' „לבא לפומא לא גליא“ (ווי"ח בראשית ח, א. מדרש תהלים ט, ב). וזהו הטעם לאיסור קללה, והפכו – מעלת הברכה, ואפילו ברכת הדייט. וראה חז"ל „מהרש"א ברכות נה, ב ד"ה שכל החלומות. (21) וזהו שהתורה נקראת „חבר פיפיות“ (תהלים קמט, ו. שהש"ר פ"א, ב (ה)), כי ענין הפה והדיבור שבתורה (ובפרטיות – שתי פיות, בינה ומלכות (ראה פרדס שכ"ג ערך פה)) הוא בחי' חבר להפריד הקליפות, כמבואר בלקו"ת (פ' ראה ל, ב) שענין זה נעשה ע"י הדיבור שאומר כשר ופסול כו', וכמבואר בתו"א (מקץ לח, ד) שטעם זה „בשני דרב יהודה כולי תנויי בנויקין הוה“ (ברכות כ, א. וש"נ), כי ע"י הדיבור מפרידים את היצה"ר שהוא בחי' „ד' אבות נזיקין“. (22) ת"ז ת"ע (קלב, א). (23) בראשית ב, ד. (24) מנחות כט, ב. ב"ר פי"ב, יו"ד. פרש"י עה"פ. (25) וזהו שקליפת נוגה היא בחי' „חש"ד, חשמל“, „קול דממה דקה“ (ראה ע"ח שער מט) (שער ק"ב פ"ב"ג).

התורה יוחקו* על לבו (ראה אדר"ג פ"ו ה"ב. אוה"ת חוקת ע' תשצא). וראה גם יל"ש ואתחנן רמז תתלט (עה"פ (שם ו, ו), „והיו הדברים האלה גוי' על לבבך“); „לפי שהוא אומר ואהבת את ה' אלקיך, איני יודע כיצד לאהוב, ת"ל והיו הדברים האלה, תן הדברים האלה על לבך כו'“. ויקר פכ"א, ה: „אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוות .. לב חורש מחשבות און (משלי ו, יח), והיו הדברים האלה גוי' על לבבך“, עיי"ש. ועוד יל"ש ע"פ דבר פ"ח, ז: „ד"א כי קרוב אליך .. אמר להן הקב"ה בני אם יהיו דברי תורה קרובים לכם אף אני קורא אתכם קרובים כו'“, וא"כ „קרוב אליך“ היינו שהקב"ה מסייע ומעצים כח עושי רצונו כו'. (11) זהר ח"ב סב, א. פה, א. ח"ג קפב, א. (12) תהלים קד, כד. (13) וגם ענין זה שייך לספירת החכמה, כי חכמה היא „כח מה“, בחי' ביטול, שהוא כלי לעצמות אוא"ס. (14) שומאל"א כד, יג ובפרש"י. (15) והיא בחי' מוחא סתימאה, כדאיתא בזהר (ח"ג רסב, א) ובסידור (שער התפילין ז, א ואילך) שהתחלוקת הדעת לחו"ג היא ע"י מו"ס, היינו שמה שהמוח שליט על הלב נמשך ע"י מו"ס. ועל בחי' זו שבתורה ארז"ל (סנהדרין צט, ב) „כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה“, שהוא תוכן הענין דמוח שליט על הלב (ראה גם „לקוטי פירושים“ לקמן ד"ה אמרו רז"ל ובהערה 143). (16) קהלת ח, ד. (17) כתובות סא, ב. וש"נ. (18) משלי ח, טו. (19) ואף שמבואר בתו"א (מקץ לח, ב ואילך) בענין „בכל לבבך בשני יצריך“ שהשכל מצ"ע שולט על המדות, והרי השכל נקרא אב ואם לבחי' ז"א שהוא המדות, וזהו כללות ענין התיקון, שהמדות יתנהגו ע"פ השכל (ראה בארוכה „לקוטי פירושים“ לקמן שם) – עם כל זה, כיון שיש למדות שורש*** למעלה

(* בכמה כתי"י: „יחוקו לבו“, ואולי צ"ל „יחוקו לבו“ (כ"ק אדמו"ר – הערה לקיצורים והערות שם (ע' קנד)).

(** לכאורה הכוונה – לפרש דברי הגמרא „אימתי קרוב אליך בזמן שבפיך כו'“.

(*** הן מצד שרשן בעולם התורה (ראה בארוכה „לקוטי פירושים“ לקמן שם), והן בבחי' התיקון גופא – כנדע ש.או"א במזלא

אתכלילין“, משא"כ „ז"א בעתיקא אחיד ותליא“ (חז"ג רצב, א) (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פנ).

(* כדמוכח מזה שינסם דברים שאף שהאדם מבין ע"פ השכל שאינם טובים לפניו, מ"מ אינו יכול לכופ את יצרו ולהתגבר על המדה שבלב שלא לעשותם (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פה).

מטוב⁴⁰) ועי"ז מתבטל הרע.

ב) איתא בזהר⁴¹: „דעת גניז בפומא, כמ"ש⁴², מפיו דעת, וכמאמר⁴³, „וברית יחיד .. במלת לשון⁴⁴. וכ"ה בשל"ה בהקדמה⁴⁵ שהדעת מלובשת בלשון, וזהו „תען לשוני אמרתך“⁴⁶. ולכן השליטה על היצה"ר היא ע"י הדיבור בד"ת דוקא, כי הדעת היא מקור המדות שבלב (ולכן מתחלקת לחסד וגבורה). ג) כתיב⁴⁷, „ויהי כאשר פתר לנו כן היי, וארז"ל⁴⁸ „כל החלומות הולכים אחר הפה“. ופי' בזהר⁴⁹ שהחלומות הם מבי"ע, והמלכות (הנקראת „פה“) מושלת עליהם כחומר ביד היוצר⁵⁰.

מ, ה. 34) וזהו מ"ש (בנוסח ההושענות) לענין הגאולה דלעת"ל „קול מבשר“, וכדכתיב (ישעי' נב, זח) „מה נאוו על ההרים רגלי מבשר גו' קול צופיך נשאו קול גו“, וכענין „קול דודי הנה זה בא“ שנאמר ביצי"מ (שה"ש ב, ח ובשהשיר עה"פ), וביתר שאת (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פב). 35) תולדות כז, כב. וראה בר"פס"ה, כ. 36) כי יעקב הוא בחי' תורה, כמ"ש (תהלים עח, ה) „ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל“, ועי' התורה ממשכי"ם בחי' הקול, כי התורה ניתנה בה' קולות (ברכות ו, ב), וכמ"ש (יתרו כ, טו) „וכל העם רואים את הקולות“. וזהו שארז"ל (שמו"ר רפכ"א) „הנחיל ליעקב הקול“, כי בתחלת הבריאה האיר הקול בדיבור מצד בחי' „כי חפץ חסד הוא“ (מיכה ז, יח), ועכשיו באתעדל"ת תליא מילתא, דהיינו עי"ל לימוד התורה (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פג). 37) אבות פ"ו מ"ג. 38) וכמ"ש בזהר (ח"ג ב, א) עה"פ (יהושע ב, יב) „ונתתם לי אות אמת“ – „דא וא"ר, אות וא"ו דשם הוי, בחי' תפארת, שהוא בחי' קול, שיאיר בדיבור (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פב). 39) „נאלמתי דומי' החשיתי“ – ר"ת „גדה“, נד ה' היינו שבחי' ה"א תתאה (מלכות) אינו מאיר בגילוי (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם). 40) תהלים לט, ג. 41) ח"ב כקג, א. 42) משלי ב, ו. 43) מרמז לס' יצירה בתחלתו (פי"א מ"ג); „וברית יחיד (דקאי גם על הדעת – ראה פרדס בתחלתו) מכוונת באמצע (הספירות) במלת לשון (קול ודיבור – עיי"ש בפרדס)“ (כ"ק אדמו"ר – הערה לקיצורים והערות שם ע' קנה). 44) ואפ"ל ש„מפיו דעת“ הוא ע"ד „והאדם ידע גו“ (בראשית ד, א), כי עי"ל הלשון מתייחדים החך והגרון (חכמה ובינה) עם הפה (מלכות). כדאיתא בפרדס (שכ"ג ערך פה). 45) בית ישראל יט, ב. 46) תהלים קיט, קעב. 47) מקץ מא, יג. 48) ברכות נה, ב. 49) ח"א קפג, א. 50) דוגמת מארז"ל (עירובין יג, ב) „אומר על טמא טהור ומראה לו פנים כו“ (ראה גם „לקוטי פירושים“ לעיל פ"ה

בבחי' „נחר²⁶ גרוני²⁷, כאילם²⁸ שדיבורו הוא בלי קול²⁹ (וכמ"ש³⁰ „כרחל לפני גוזזי נאלמה“, שכשהשערות שהן אותיות הדיבור הן בבחי' גזיזה ופירוד ממקורן, אזי רחל היא בבחי' אילם³¹). משא"כ כאשר ישנו יחוד וא"ו בה"א, שהו"ע יחוד קול ודיבור – אזי העולם הוא בבחי' ביטול³², וכמ"ש³³ „וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר“, שלעת"ל יהי בחי' הקול שבדיבור בגילוי³⁴. ועי"ל „הקול קול יעקב“³⁵ לימוד התורה³⁶ („אין טוב אלא תורה“³⁷) בקול ובדיבור – ממשיכים את הקול בדיבור³⁸ (היפך הענין ד„נאלמתי דומי' החשיתי“³⁹

26) תהלים סט, ד. 27) „גרון“ הוא כאשר הקול מאיר בדיבור והדיבור הוא בבחי' התגלות, משא"כ כשהדיבור אינו מאיר בבחי' גילוי נעשה „גרון“ – „חרון“, כי „חרון“ עם הכולל בגימטריא „גרון“ (ראה תו"א ויצא כא, ג. כב, ב. וארא נת, ג. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' פג. וש"נ. סה"מ תרל"ג ח"א ע' לא ואילך) (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פב). 28) וכמ"ש (בשלח טו, יא) „מי כמוכה באלים“, וארז"ל (גיטין נו, ב) „מי כמוכה באלמים“ (עיי"ש דקאי על ענין הגלות כו). 29) ולא שאין הדיבור מאיר כלל, דא"כ היו מתבטלים כל העולמות והי' נעשה אין ואפס מכל ההשתלשלות דבי"ע (כמבואר בשעהיחיה"א), אלא שאין הקול מאיר בדיבור. וכמשל מי שניחר גרונו, שאף שמדבר האותיות, אינו נשמעות מחמת הנחירה (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם). 30) ישעי' נג, ז. וראה לקו"ת מסעי פת, ג ואילך. 31) וזהו „רחל מבכה על בני' כי איננו“ (ירמי' לא, יד), דלכאורה קשה „כי אינם מביעי ליי“ (זח"א רי, א), אלא רחל היא בחי' מלכות (דיבור), וכי איננו" קאי על קוב"ה, בחי' קול (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם). 32) וראה אוה"ת תולדות תתכב, א ואילך בפירושו הכתוב (נחמי' ט, ו) „ואתה מחי' את כולם“, ש„אתה“ (האותיות שמאל"ף עד תי"ו וה' מוצאות הפה) הוא בחי' הדיבור, ובצירוף האות וא"ו (ואתה) הו"ע יחוד קול ודיבור, יחוד אותיות והי' (ועי"ד ענין הוא"ד ד„הנורא“ – ראה לקו"ת ואתחנן ה, א ואילך. ובכ"מ). וראה זח"ב קעט, ב ואילך בפירושו הכתוב (תהלים כב, כ) „ואתה ה' אל תרחק“, שהמכוון בזה הוא שלא יסתלק הקול (בחי' וא"ו) מהדיבור (בחי' אתה). וראה גם אוה"ת ויחי שפה, ב ואילך. שצה, ב ואילך. סה"מ תרנ"ג ע' רנח ואילך. תר"ס ע' מג ואילך. עזר"ת ע' קיז ואילך. קונטרסים ח"ב רצו, א. תש"א ע' 149. תו"מ סה"מ ח"ד ע' קד ואילך. 33) ישעי'

* ועפי"ז יובן סדר הענינים בפסוק זה – „אתה הוא ה' לבדך, את עשית את השמים גו, ואתה מחי' את כולם וצבא השמים לך משתחוים“:

„אתה הוא ה' לבדך“ – קאי על בחי' אוא"ס שבחכמה, שהוא „לבדך“ – למעלה מבחי' מקור לעולמות [כי המקור הראשון לעולמות הוא מבחי' המדות, כמ"ש (תהלים פט, ג) „כי אמרתי עולם חסד בינה“, וכתיב (שם כה, ו) „זכור רחמיך ה' חסדיך כי מעולם המה“, משא"כ המוחין הם למעלה מגדר עולמות, כמארז"ל (ב"ר פ"ח, ב. ועוד) „אלפיים שנה קדמה תורה לעולם“, ולכן כתיב „אתה“ מלא ה"א,

דקאי על בחי' בינה (ה"א ראשונה דשם הוי"); „אתה עשית את השמים גו“ – כתיב „אתי חסר ה"א (בחי' בינה), כנ"ל ששורש העולמות הוא מבחי' המדות בלבד ולא מבחי' המוחין; ואתה מחי' את כולם“ – מלא ה"א, כי עי"ל הוא"ד „ואתה“ (שהר"ע המשכת הקול) נמשך מבחי' ה"א עילאה. ומסיים „וצבא השמים לך משתחוים“, כמבואר בפנים שע"י המשכת הקול בדיבור (ואתה“) נמשך בחי' הביטול בנבראים (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פ ואילך).

ליקוטי

פרק יז

אמרים

דלת

ביאור נוסף בטעם הקדמת „בפיך” ל„בלבבך” בנינונים: מאחר שעבודת הבינונים היא בהתבוננות וביגיעה גדולה, ודוקא עיני באים לידי „מוח שליט על הלב” – צ”ל הלימוד („בפיך”) תחלה, דאם לא-כך במה יתבונן ובמה יתעורר.

(כ”ק אדמו”ר מוהריי”צ⁶⁷)

לעשותו: בכתוב – „לעשותו, חסר ו’.

(כ”ק אדמו”ר⁶⁸)

דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו .. שאין קרוב מאד הרבר בו: סיום התירוף⁶⁹ – לקמן פכ”ה⁷⁰. פל”ה⁷¹.

(כ”ק אדמו”ר⁶⁸)

והתורה היא נצחית: לכאורה מאי קמ”ל. ואולי שולל שלא נתרץ דאף ש, המצוה הזאת גו” (כמו כל התומ”צ) קאי גם אדורותינו, אבל „לא נפלאות היא גו” כי קרוב גו” הוא רק בדור שנכנסו לארץ וכיו”ב, אבל בדורות הנמוכים אין הדבר קרוב (ובכל זאת נצטוו על זה, כמארז”ל⁷² „שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי כו”).

ועיין לקמן ספכ”ה: „ובזה יובן למה צוה משה רבינו ע”ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק”ש פעמים בכל יום .. אלא משום שקיום התורה ומצותי תלוי בזה כו”.

(כ”ק אדמו”ר⁷³)

דיוק הלשון „התורה היא נצחית” – כי התורה ענינה

לקרות ברכה זה, ג. ועוד. (63) ר”ח שער הקדושה פט”ו. של”ה שער האותיות אות ק (פ, ב). שו”ע אדה”ו או”ח סס”א ס”ה. סק”א ס”ג. ובכ”מ. (64) ראה בארוכה ביאורה”ז לאדהאמ”צ רלה, א ואילך. ביאורה”ז להצ”צ ח”א ע’ תקנו ואילך. (65) קיצורים והערות ע’ צג ואילך. ע’ קג. מאמרי אדמו”ר הצ”צ תרי”ד-תרט”ו (הוספות) ע’ רט ואילך. (66) אגרות-קודש ח”א ע’ פח. (67) סה”מ תרפ”א ע’ שמג. תרצ”ט ס”ע 34 ואילך. (68) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות לספר של בינונים”. (69) נוסף על התחלת התירוף כאן – „דלעשותו ר”ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש, ודבר זה קרוב מאד וכו”’, והמשכו בפי”ח – „ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד .. קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה .. בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא .. בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת .. שהיא ירושה לנו כו”’. (70) ושם: „וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו’, שבכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו וכו”’. (71) ושם: „לתוספת ביאור תיבת לעשותו וכו”’. [ואולי הכוונה – שע”פ המבואר שם שהעיקר הוא הענין ד”לעשותו”, יומתק יותר הפירוש ד”קרוב גו’ בלבבך”, דקאי על „האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד .. גם כי אינה בהתגלות לבו”]. (72) עירובין נה, א. (73) „מראה מקומות, הגהות והערות

והנה, בענין פתרון החלומות שע”י יוסף מבואר⁵¹ שהחלום שרשו מתווה, ויוסף הוא בחי’ מלך השמיני, הדר, המתקן את התווה שיהי’ תיקון⁵². ומ”מ גם במדריגה זו פתרון החלומות הוא „אחר הפה” (מלכות) דוקא, כמ”ש⁵³, (וימלוך תחתיו הדר) ושם עירו פט”ו, לשון פע”י ודיבור⁵⁴.

ובענינו⁵⁵: יניקת הרע היא מעולם התווה, והוא ג”כ בדוגמת ענין החלום שמרכיב שני הפכים, כענין „גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא”⁵⁶ (ועד”ז בכל העבירות, כמבואר לקמן⁵⁷ שכל העבירות הן עי”ז ש, נכנס בו רוח שטות⁵⁸). ועי’ לימוד התורה בפה („בפיך”) ה”ה פותר⁵⁹ את החלום, להפכו מרע לטוב. (ד) ארז”ל⁶⁰, „בינה יתירה ניתנה באשה”, שהיא בחי’ הדיבור⁶¹, לפי שהדיבור שרשו מקדמות השכל, בחי’ מדבר⁶², ולכן הקול⁶³ (בחי’ תפארת) מעורר הכוונה (רעותא דליבא, כתר וחור”ב)⁶⁴. ולכן עי”י „בפיך”, קול ודיבור, יבוא לבחי’ „ובלבבך לעשותו”.

(כ”ק אדמו”ר הצ”צ⁶⁵)

צ”ע איך לפרש ע”פ ביאור זה את המשך הדברים – „ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם”, ומפרש תיכף הטעם – „כי מוחו ברשותו .. וכשיתבונן בו .. ממילא יוליד .. והמוח שליט בטבעו ותולדתו כו”’ (ומה שברשעים אינו כן „הוא עונש כו”’) – ולא הזכיר כלל שזהו דוקא עי”י הקדמת לימוד התורה.

(כ”ק אדמו”ר⁶⁶)

הערה 11, ודוגמת המבואר בלקו”ת (פינחס עה, סע”ג ואילך) ממשל העובר שקודם ארבעים יום ליצירתו יכול להשתנות, וכמו כן מצד המשכת הסוכ”ע כו’. וגדולה מזו מצינו שארז”ל (תענית כה, א) „מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק”. (51) ראה תו”א וישב כה, ג ואילך. מאמרי אדה”ו תקס”ה ח”א ע’ קפה ואילך. שם ע’ קצד ואילך. מאמרי אדה”ו ענינים ח”ב ע’ תרד ואילך. תו”ח ויחי רמג, ג ואילך. ועוד. (52) ראה ע”ח ש”ג (שער סדר אצילות) פ”ב. ש”ט (שער שבה”כ) פ”ח. ש”י (שער התיקון) פ”ג. ועוד. (53) וישלח לו, לט. (54) ראה זח”ג קמב, סע”א. מאמרי אדה”ו תקס”ו ח”ב ע’ תשלג. ועוד. (55) נוסף על המבואר לקמן „לקוטי פירושים” ד”ה אמרו רז”ל ובהערה (143) שכללות הענין דמוח שליט על הלב הוא בחי’ עולם התיקון, ונעשה עי”י המשכה מבחי’ מלך הדר המתקן מתווה לתיקון, ובנדו”ד (בבינונים שאין לבם ברשותם) – עי”י עסק התורה. (56) ברכות סג, א (לגירסת העי”י). וראה גם מאמרי אדה”ו ענינים שם ע’ תקפב. (57) פכ”ד. (58) סוטה ג, א. (59) כולל גם הפירוש ד, פותר” אותיות, תופר” (תו”א שם כט, א. ובכ”מ), שתופר ומחבר כו’, ע”ד ענין „אחותי”, לשון איחוי וחיבור (ראה מאמרי אדה”ו תקס”ד ע’ קנו. אוה”ת לך לך תשכו, א. ועוד). (60) נדה מה, ב. (61) מאמרי אדה”ו שם ע’ ג. דרך חיים ס, ד ואילך. סה”מ תרנ”ט ע’ ד ואילך (וש”ג). (62) אגה”ק ס”ה.

שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בנמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים

וכמ"ש בגמרא: ברכות לג, ב. אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברושנים: ב"ר פל"ד, יו"ד. פס"ז, ח. אסת"ר פ"י, ג.

כו, כמבואר לקמן⁸⁰, עדיין קושיא הנ"ל במקומה עומדת.

(כ"ק אדמו"ר⁸¹)

מתאוות: לכאורה צ"ל „מתאות", בוא"ו אחת. אבל עיין לקמן פ"ל: „רוח תאוותו שבלבו", בשני ואוי"ן, אף שהוא לשון יחיד.

(כ"ק אדמו"ר⁸²)

וכמ"ש בנמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא: דמזה מוכח, שלא זו בלבד שבדורותינו אין הדבר קרוב מאד (והקושיא היא מזה ש„התורה היא נצחית", כנ"ל⁸²), אלא אדרבה, בכל הדורות, ואפילו בדורו של משה – שאליהם נאמר הכתוב, „כי קרוב גוי" – אינו קרוב מאד.

(כ"ק אדמו"ר⁸³)

אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכל שכן אהבה: כמובן מהחילוק בין אהבה ליראה לענין תשלום שכר, כדאיתא בספרי⁸⁴: „עשה מאהבה, הפריש הכתוב בין העושה מאהבה לעושה מיראה, מאהבה שכרו כפול ומכופל"⁸⁵.

(כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁸⁶)

בכללות יש שני מיני יראה⁸⁷ – יראת העונש ויראת הרוממות⁸⁸, וכדאיתא בזהר⁸⁹: „אית בר נש דדחיל

מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם". וכן מצינו יראת העונש כלפי מעלה, כמ"ש (ירמ"ה, חב) „האומי לא תיראו גוי אשר שמתו חול גבול לים גוי", וכמ"ש (תהלים לג, חט) „ייראו מה' כל הארץ גוי' כי הוא אמר ויהי גוי", היינו שהיראה היא מזה שהקב"ה עשה הכל וביכלתו לשנות שיהי' באופן אחר ח"ו. ויראת הרוממות – כמו „וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (תבוא כח, יו"ד), שאינה יראת העונש אלא יראת המעלה (הבאה מפני ש„שם הוי' נקרא עליך").⁸⁸ וכמו החילוק בין יראת השר, שהיא יראת העונש (כמארז"ל (אבות פ"ג מ"ב), „אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו"), ליראת החכם, שהיא ביטול ויראה פנימית מעוצם גודל מעלתו (כ"ק אדמו"ר מהרריי"ז – שם ע' שכו).⁸⁹ ח"א יא, ב.

הוראה⁷⁴, וזהו „התורה היא נצחית" – שבכל מקום ובכל זמן ישנה הוראה מכל עניני התורה.

(כ"ק אדמו"ר⁷⁵)

שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בנמרא אטו יראה מילתא זוטרתא היא וכל שכן אהבה: לכאורה צריך ביאור: הרי בכתוב לא נזכר אהבה, כי אם „בלבבך", ודילמא קאי איראה, שגם היא משכנה בלב⁷⁶. ואף שגם יראה לאו מילתא זוטרתא היא, עכ"פ סר תוקף הקושיא „וכל שכן אהבה".

וביותר יקשה עפמ"ש לקמן „דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד .. וכשיתבונן .. יוליד .. האהבה .. וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב כו", וכיון שהעיקר הוא „לעשותו" – הרי הדבר תלוי לכל לראש ביראה⁷⁷, כמ"ש לקמן: „והנה כל אדם מישראל יהי' מי שיהי' כשיתבונן .. תקבע בלבו היראה לכל היום כולו .. יראה המביאה לקיום מצוותיו ית' בסור מרע ועשה טוב"⁷⁸, „סדר העבודה הקבועה ותלוי' בבחירת האדם צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה .. ואח"כ יאיר עלי' אור האהבה"⁷⁹.

ומובן שאף שצריך לערור גם האהבה הטבעית

קצרות לספר של בינונים". אגרות קודש ח"א ע' פט. 74) זח"ג נג, ב. 75) שיחת ליל ער"ה ה'תשל"ח. 76) עיין ג"כ לקו"ת האזינו עד, ג (ושם: „פחד ה' עיקרו בלב. אע"ג דיראה שריא במוח, הנה אית יראה ואית יראה כו', וראשית היראה במוח ומסיימת בלב כו"). 77) עיין ג"כ קונטרס העבודה ס"ג, ששם נתבאר ג"כ איך שקיום התומ"צ בסור מרע ועשה טוב תלוי ביראה. 78) פמ"ב. 79) ספמ"ג. 80) פמ"א. 81) אגרות קודש שם. 82) „לקוטי פירושים" ד"ה והתורה. 83) שיעורים בספר התיניא ע' 196. 84) עה"פ (ואתחנן ו, ה) „ואהבת גוי". 85) וכמארז"ל (סוטה לא, א) „גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפיים דור" (כ"ק אדמו"ר מהרריי"ז – סה"מ תרפ"א ע' שכו). 86) סה"מ תרל"א ע' עט. 87) ושניהם מצינו בכתובים: יראת העונש – כמו „שמעו עמים ירגזון חיל אחז גוי" (בשלח טו, יד), ששמעו האומות על עשר המכות שהכה הקב"ה את המצריים במצרים בשביל ישראל, ועל האותות והמופתים שעשה להם על הים, ומשום זה יראות הן מישראל שלא ייענשו עליהם; וכמו בימי מרדכי ואסתר, דכתיב (אסתר ח, יז) „ורבים מעמי הארץ

(* וכמארז"ל (מנחות לה, ב) „אלו תפילין שבראש", תפילין" לשון תפלה והתחברות, כי מצות תפילין ענינה שעבוד הלב והמוח לעבודתו ית', שגם בעסקו בעניניו יהיו לבו ודעתו לה', שמעלה זו ישנה בישראל דוקא (כ"ק אדמו"ר מהרריי"ז – שם ע' שכה).

ליקוטי אמרים

פרק יז

רמא

דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו

האזהב אינו לעצמו, אלא הוא הדבר שהוא שאליו יכסוף ויאהב וישתוקק, ולכן האהבה אי-אפשר שתחולק לשני ענינים נבדלים זה מזה, שיהיו לאדם שתי אהבות, אלא כדי לבוא לידי אהבת הוי' בהכרח שיהפוך לבבו מאהבת עוה"ז לאהבת הוי' (וכמאמר המפורסם⁹⁶: „כשם שאי-אפשר שישכנו האש והמים בכלי אחד, כן לא תשכון בלב המאמין אהבת הוי' ואהבת עוה"ז").

משא"כ תנועת היראה אינה כן, אלא אפשר הדבר שהאדם הוא במציאותו כמו שהוא, אלא שיש לו יראה ופחד מדבר שחוצו ממנו. ולכן נקל יותר לבוא לידי יראה.

(כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ⁹⁷)

עיין בפירוש לרמב"ם הלכות יסודי התורה רפ"ב⁹⁸. רמב"ם הלכות תשובה רפ"י⁹⁹. לקמן ספמ"ג¹⁰⁰.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

יראה: כן הגירסא בעין יעקב וילקוט שמעוני¹⁰¹, אבל לפנינו בש"ס: „יראת שמים"¹⁰².

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם: שמזה מוכח שלא זו בלבד שאינו קרוב, אלא אדרבה – אינו שייך אלא לצדיקים, שמועטין הן¹⁰³.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם .. כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל: במדרש¹⁰⁴ (עה"פ¹⁰⁵ „ויאמר עשו בלבן“): „הרשעים ברשות לבן .. ויאמר עשו בלבן .. ויאמר המן בלבן¹⁰⁶. אבל הצדיקים לבן ברשותן, וחנה היא מדברת על לבה¹⁰⁷, ויאמר דוד אל לבו¹⁰⁸,

99) ושם, שעבודה מיראה, אינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה, עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה". (100) ושם: „סדר העבודה הקבועה ותלוי' בבחירת האדם צריך להקדים תחלה .. יראה .. ואח"כ .. אהבה" (ורק „דרך מקרה והוראת שעה" ייתכן שתהי' אהבה קודמת ליראה). (101) עקב רמז תתנה. (102) ועיין דקדוקי סופרים שהביא גירסא „יראה". (103) יומא לת, ב (הובא לעיל פ"א). (104) פס"ז שם (ועד"ז בפל"ד שם). (105) תולדות כו, מא. (106) אסתר ו, ו. (107) שמואל א, יג. (108) שם כו, א.

מקוב"ה בגין דייחון בנוהי .. יראה דאיהי עיקרא למדחל בר נש למארי' בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין כו". ומ"מ גם יראת העונש אינה רע גמור ח"ו, שהרי מצינו כמה כתובים המזרזים על קיום המצוות ביראת העונש, כמו „אם בחקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם גו', ואם לא תשמעו גו'⁹⁰.

וביראת הרוממות גופא יש ב' מדריגות – יראה תתאה ויראה עילאה: יראה תתאה – היא מבחי"ה"א תתאה (בחי' מלכות), והו"ע יראת המלך, מלכו של עולם, הבאה מצד גדולת הבורא ית' בכריאת והתהוות העולמות⁹¹ (וכמו במלכותא דארעא, שמלך גדול שכחו רב ועושה גדולות ונפלאות במדינתו, הרי יראתו ופחדו על אנשי המדינה)⁹², והיא בחי' ביטול היש; ויראה עילאה – היא מבחי' יו"ד דשם הוי', והיא בחי' ביטול במציאות.

והנה, לא מיבעי ביראת העונש, שבנקל מאד להמשיכה עליו⁹³, אלא אפילו ביראת הרוממות, יראה תתאה היא בנקל יותר מבחי' אהבה. וזוהי כוונת הכתוב⁹⁴: „מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו'", כי יראה היא בנקל יותר מאהבה.

וזוהי כוונת אדה"ז כאן, שאם אפילו בנוגע ליראה, שהיא בנקל יותר מאהבה, ארז"ל „אטו יראה מילתא זוטרתה היא" – כל שכן אהבה.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב⁹⁵)

הטעם שהאהבה היא קשה יותר ובאה ביגיעה גדולה הרבה יותר מהיראה – כי האהבה והיראה הן שתי תנועות שונות בנפש:

תנועת האהבה בנפש היא קירוב והמשכה, וא"כ

90) ר"פ בחוקתי. 91) וגם יראה זו כלולה בכתוב „יראו מה' כל הארץ גו' כי הוא אמר ויהי גו'". שהו"ע כחו ויכלתו ית' בהתהוות העולמות. 92) ועיין בהערה לתיקון חצות שבסידור (עם דא"ח – קנא, ג ואילך). 93) שהרי ע"י הידיעה בתורה יודעים אנו שכוון של מצוות, והעונש הגדול לעובר עליהן, לא בעולם הבא בלבד, אלא גם בעולם הזה בבני חיי ומוזני ר"ל (כ"ק אדמו"ר מוהררי"צ – שם). 94) עקב יו"ד, יב. 95) סה"מ תרע"ח ס"ע תכא ואילך. 96) ראה חובת הלבבות שער ח פ"ג אופן כה. 97) סה"מ תרפ"א שם. 98) ושם (לאחר שמבאר פרטי דרגות באהבה): „ויש לנו מעלה היא קודמת למעלה זו (מעלת האהבה) והיא פחותה ממנה, והיא מעלת היראה".

בלב, ואח"כ הוא המעשה [וכפי שמצינו סדר זה בקריאת שמע¹¹⁸: תחלה פסוק ראשון „שמע ישראל גוי“, שהו"ע ההתבוננות במוח, אח"כ „ואהבת גוי“ בלב, ואח"כ „וקשרתם גוי“ שהו"ע המעשה]. וזהו שצדיקים לבם ברשותם, היינו שהמדות שבלב הם כפי ההסכם הנשאר מההתבוננות שבמוח.

ועפ"ז אפ"ל שהרשעים, שהם ברשות לבם, סימנם „למך“ – לב מוח כבד, שהמוח מסכים ועושה כפי הרצון שבלב. וזהו ענינו של למך, שהי' קודם המבול, שאז הי' „רק רע“¹¹⁹ (ועיין במד"ר פ' בראשית¹²⁰ ש„למך“ נוטריקון „מה לי ללמך ולתולדותיו“¹²¹, ועי"ש בהמשך הדברים¹²² עה"פ¹²³ „ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה גוי“).

ועפ"ז יובן גם המשך דברי המדרש, שהצדיקים „דומין לבוראן, ויאמר ה' אל לבו“ (דקאי על אחר המבול – „וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל גוי“¹¹⁰):

החילוק בין קודם המבול לאחר המבול הוא, שקודם המבול היתה ההנהגה מבחי' עולם התווה (כמארז"ל¹²⁴ „שני אלפים תוהו“), ולאחר המבול נמשך (ע"י ה„ריח ניחוח“) עולם התיקון.

והנה, החילוק בין בחי' תוהו לבחי' תיקון הוא¹²⁵, שהאורות (המדות) דתוהו הם תקיפים וחזקים¹²⁶ (כמשל התינוק, שמדותיו הן בתוקף, מאחר שמוחו קטן מאד ועיקרו הוא המדות, ולכן כשאין מקיימים רצונו צועק בקול גדול כו'), משא"כ בחי' תיקון ענינו שהמדות בטלות¹²⁷ למוחין¹²⁸ (כמשל הגדול, שגם כשאין מקיימים רצונו אינו צועק ע"ז, מאחר

121) ראה פרש"י לב"ר שם: „כלומר אין חפצי בו“ (122) ושם: „כך היו אנשי דור המבול עושין, הי' אחד מהן לוקח לו שתי אחת לפרי' ורבי' ואחת לתשמיש, זו שהיתה לפרי' ורבי' היתה יושבת כאלו אלמנה בחי", וזו שהיתה לתשמיש הי' משקה כוס של עקרים שלא תלד והיתה יושבת אצלו מקושטת .. שהרי הברור שבהן הי' למך ולקח ב' נשים, הה"ד ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה דעדה מיני' ושם השנית צלה שהיתה יושבת בצלו“. ועד"ז בפרש"י עה"פ. ולכאורה הכוונה – שמשם מוכח שהנהגת למך היתה בהדגשה על ענין התאוה כו', הם ברשות לבם. (123) בראשית ד, יט. (124) סנהדרין צז, סע"א. ע"ז ט, א. (125) ראה לקו"ת אמור לו, ד ואילך. ובכ"מ. (126) ולכן הבהמה יש לה יותר כח מהאדם, וכן היא מחי' את האדם, לפי שרשה הוא מבחי' התווה (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – סה"מ תרל"א ח"א ע' פה). (127) ועי"ז יש בהן ענין ההתכללות – שהחסד (עד"מ) כלול גם מגבורה, והגבורה כלולה גם מחסד, וההכרעה היא ע"פ שליטת השכל, אם להנהיג המדות בחסד או בגבורה (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם). (128) וזהו שהתיקון הוא בציור ג' קוין, בחי' אדם (ראה תו"א וישלח כד, ד).

וישם דניאל אל לבו¹⁰⁹, דומין לבוראן, ויאמר ה' אל לבו¹¹⁰).

והמכוון בזה:

הלשון „אל לבו“ (שנאמר בצדיקים) – מורה שמקור הענין הוא בבחינה גבוהה יותר מהלב, ומשם בא אל הלב. והיינו שבא מן המוח, ששם משכן חב"ד, אל הלב, ששם משכן המדות. וזהו שצדיקים לבם ברשותם, היינו שהמוח שליט על המדות שבלב, והמדות מתנהגות על-פי השכל, וגם דבר שהלב רוצה – אם אין השכל מסכים אינם עושים זאת. משא"כ הלשון „ויאמר .. בלבו“ (שנאמר ברשעים) מורה שהאמירה היא בלב תחלה¹¹¹, כלומר שמקור הדברים הוא המדות (דהיינו – מסתמא – היצה"ר¹¹²), וזהו שהרשעים הם ברשות לבם.

ובפרטיות יותר – ע"פ מארז"ל¹¹³, תלת שליטין אינן .. מוחא ולבא וכבדא, ומבואר בזה בשל"ה בהקדמה¹¹⁴: „והנה מדריגת נר"ג משכנם בגוף מוח לב כבד, אשר סימנם למך, חלק הנפש הוא בכבד .. חלק הרוח הוא בלב שהוא הרצון¹¹⁵ .. חלק הנשמה הוא במוח והיא המחשבה השכלית¹¹⁶ .. ואחר שהסכים במחשבה שבמוח מה לעשות אז תתלבש המחשבה שבמוח ברצון שבלב .. והרוח שבלב מתלבש בכחותיו שמתפשטים מנפש שבכבד, ועושה על ידם וגומר הפעולה שהיתה במחשבת המוח“.

וכשם שאנו רואים סדר זה במילי דעלמא, כן הוא בצדיקים בעבודה אלקית: תחלה ישנה ההתבוננות במוח (כמ"ש¹¹⁷ „ובחרת בחיים“, שהו"ע הבחירה במוח), ולאחר שנעשה ההסכם במוח נולדת האהבה

109) דניאל א, ת. (110) נח ת, כא. (111) ולכן נקראים הרשעים „כלב“, כמ"ש (תהלים נט, ז) „ישבו לערב יהמו ככלב“ (כדאיתא בשמו"ר פ"ט, ב), כי „כלב“ נוטריקון „כולו לב“ (מא"א אות כ"ף ס"ה). ולכן צריך להכותם במטה (ראה שמו"ר שם), שהוא בחי' מט"ט כו' (ראה זהר ח"א כו, א. רסג, א. ח"ג רנה, א (ברע"מ). ת"ז תס"ח (צח, ב). מא"א אות מ"ם סס"ד. וראה גם אור יקר להרמ"ק ח"ג ס"ע רטו). (112) ראה מ"כ שם: „ברשות לבן – ברשות יצרן הרע“ (ועד"ז בפל"ד שם). (113) זח"ב קנג, א. (114) בית ישראל (יט, ב) ד"ה „גם בדמות הגוף כי כמו שחכמה בינה ודעת שלש ראשונות חשוכות כאחת כן ראש של אדם כולל המוח והגולגולת והלשון המכוונים נגד שלש אלו כו“, עיי"ש. וראה גם מגן אבות לרשב"ץ פ"ה מ"ט. ערכי הכינויים (לבעל סה"ד) ערך מלך. ניצוצי אורות לזח"ב שם (בשם הרמ"ז) וניצוצי זהר שם. (115) וכמ"ש (בראשית ו, ג) „לא ידון רוחי באדם“, ש„רוח“ הו"ע הרצון (ראה אוה"ח עה"פ). (116) וכמ"ש (איוב לב, ח) „ונשמת שד"י תבינם“, שהנשמה היא בחי' בינה, שהיא ההשגה השכלית שבמוח. (117) נצבים ל, יט. (118) ואתחנן ו, ד ואילך. (119) בראשית ו, ה. (120) ב"ר פכ"ג, ב.

ומלך" – „ומלוך על יצרך", שע"י היראה והביטול
 („ירא את ה'") נעשה מלך על יצרו, בחי' מוחא ולבא
 וכבדא, היפך בחי' למך.

ומאחר שהמוח הוא מקור הביטול ויסוד המים
 (חסד), והלב הוא משכן יסוד האש (גבורה)¹³³ – הרי
 ע"י עבודת הצדיקים להשליט המוח על הלב
 מעוררים למעלה ג"כ התגברות החסד על הדין¹³⁴,
 שבשרשה הו"ע יחוד חכמה ובינה (שענינם מוח ולב
 – „חכמה מוחא .. בינה לבא"¹³⁵), והוא סוד „שלוש
 בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה"¹³⁶.

וזוהו „וירח הוי' את ריח הניחוח"¹³⁷ ויאמר הוי' אל
 לבו לא אוסיף לקלל גו"¹³⁸: „ריח ניחוח"¹³⁹ קאי על
 עבודת הצדיקים¹⁴⁰ בבחי' מוח שליט על הלב („לבם
 ברשותם"), שע"י מעוררים דוגמת ענין זה

יסוד אבא ויסוד ז"א [ועיין ג"כ זהר ר"פ נח (זח"א נט, ב)
 ש„גניחא" זו היא בחי' „ונהר יוצא מעדן" (בראשית ב, יו"ד), שהוא
 בחי' יסוד אבא ויסוד ז"א (ראה גם אוה"ת נח תרכב, ב) – מתאים
 להמבואר לעיל בפנים שעבודה זו פועלת למעלה הן בבחי'
 המדות והן בבחי' המוחין. וראה ב"ר פל"ד, ט: „וירח ה' את ריח
 הניחוח, הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש".
 (140) וזוה גופא יש חילוקי מדריגות – ראה ויק"ר פ"ז, ד:
 „הקריב נח קרבן והי' ערב להקב"ה שנא' וירח ה' את ריח הניחוח,
 הקריבו ישראל והי' ערב להקב"ה, ואין אנו יודעים איזה מהם
 ערב לו ביותר, אלא במה שהוא מצוה את ישראל ואומר להם
 (פינחס כה, ב) ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי, אנו יודעים ששל
 ישראל הוא ערב ביותר. הה"ד (מלאכי ג, ד) וערבה לה' מנחת
 יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות, כימי עולם כימי
 משה, וכשנים קדמוניות כשני שלמה. רבי אומר, כימי עולם כימי
 נח, וכשנים קדמוניות כימי הבל כו". ונמצא שלדברי רבי מעלת
 קרבן ביהמ"ק היא לפי שנמשך מבחי' ימי קדם שלמעלה מבחי'
 ימי עולם, ולרבנן גם בחי' ימי עולם היא למעלה מבחי' נח ושייכת
 בישראל דוקא, ע"ד „אהבת עולם אהבתך" * (ירמי' לא, ב), וע"ד
 המבואר במדרש (ויק"ר פכ"ד, ב) בענין (תהלים צב, ט) „ואתה
 מרום לעולם ה'" (ושם): „נתת קדושה לישראל לעולם שנאמר
 קדושים תהיו". ונקודת החילוק ביניהם – בשני אופנים: (א)
 מקרבן נח נמשך קיום חיצוניות העולמות (כהמשך הכתוב „לא
 אוסיף עוד לקלל גו"), משא"כ ע"י קרבנות ביהמ"ק „ריח ניחוחי
 תשמרו גו"י) נמשך שפע הפנימיות ויחוד עליון. (ב) ע"י „וירח גו"י
 דגבי נח נמשך מתפארת דאימא כתר לז"א, וע"י קרבנות ביהמ"ק
 נמשך מכתר דא"א (ע"ד ב' בחי' חופה המבוארות בלקו"ת שה"ש
 מז, ד ואילך). וראה גם במדבר"ר פ"ג, ב: „אמרו ישראל יחדש
 לנו הקב"ה דבר אחד .. לשעבר הי' הקב"ה מקבל קרבנות
 מלמעלה, וירח ה' את ריח הניחוח, ועכשיו יהי' מקבל קרבנות
 מלמטן, הה"ד (שה"ש ד, טז) יבוא דודי לגנו כו". והיינו כמבואר
 במדרש (שמו"ר פ"ב, ג) עה"פ (תהלים קלה, ו) „כל אשר חפץ ה'

שאצלו המוח שליט על הלב, ואף שהלב רוצה
 לצעוק – הרי המוח אינו מסכים לזה)¹²⁹.

ולכן קודם המבול הי' „רק רע", כידוע שמאחר
 שהאורות שבמדות דתוהו היו מרובים ותקיפים,
 היתה שבירת הכלים¹³⁰, והאור נסתלק, וכשנפלו
 הכלים למטה נמצא מהם הרע. ולכן הרשעים הם
 ברשות לבם (כנ"ל שזוהי בחי' למך שקודם המבול),
 כי הרע שבמדות שבלב שרשו מהמדות דתוהו שהן
 תקיפות וחזקות, ולכן גם המדות הרעות שבלב הן
 בתקיפות גדולה.

משא"כ צדיקים שלבם ברשותם הם בחי' תיקון,
 שהו"ע ההתכללות שמצד הביטול, כי ע"י הביטול
 נעשה המוח שליט על הלב, ובכחו להפוך את הלב
 מרע לטוב. וזהו שארז"ל¹³¹ עה"פ¹³² „ירא את ה' בני

(129) וזהו שארז"ל (תענית כ, ט"א ואילך) „לעולם יהא אדם רך
 כקנה ואל יהא קשה כארז": „קשה כארז" הוא מדות דתוהו,
 משא"כ „רך כקנה" הוא מדות דתיקון, שהן בבחי' ביטול. וזהו
 הדיוק „ך כקנה", כי „רך" הוא בחסד (מא"א את רי"ש סמ"ב),
 שהוא ענף החכמה, והיינו שמחמת הביטול דחכמה נעשו המדות
 דתיקון בבחי' רך [וכמ"ש ביוסף „אברך", אב בחכמה ורך בשנים"
 (מקץ מא, מג ובפרש"י), ש„אב" הוא בחי' חכמה ו„רך" הוא בחי'
 מדות, וכידוע שיוסף הי' ממדות דתיקון]. וזהו שמסיים (תענית
 שם) „ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ס"ת",
 היינו שמאחר שהקנה הוא רך, שהוא בחי' ביטול, לוקחים ממנו
 קולמוס לס"ת, שהוא בחי' חכמה („אורייתא מחכמה נפקת").
 (130) כי מצד ריבוי תוקף האורות (עד"מ שהחסד הי' בתוקף מאד
 ולא היתה בו שום נטי' לגבורה, וכן הגבורה לא היתה בה שום
 נטי' לחסד, והשכל לא פעל מאומה להפוך המדה ולהטותה) לא
 היו הכלים יכולים לסובלם (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם).
 (131) דבר פ"ב, לב. (132) משלי כד, כא. (133) ראה לקו"ת
 מטות פו, ג. (134) ראה זח"א רמט, א (וביאורי זהר
 לאדהאמ"צ לשם (עט, ג ואילך)) בפירושו הכתוב (תהלים קו, ב)
 „מי ימלל גבורות ה'", ש„ימלל" הוא מלשון „וקטפת מלילות"
 (תצא כג, כו), שהוא לשון ריכוך ופירור, דהיינו המתקת הדינים
 והגבורות ע"י החסדים שהם בחי' רך (ראה גם לעיל הערה 129),
 ואפ"ל שמילול וריכוך זה הוא ע"י הצדיקים. ועפ"ז יובן סיום
 הכתוב (תהלים שם) „ישמיע כל תהלתו", שהו"ע „ותהלתי אחסם
 לך" (ישעי' מח, ט), לשון חוסם, דהיינו בחי' ריח ניחוח שהו"ע
 העבודה דמוח שליט על הלב (כדלקמן בפנים ובהערה 143).
 (135) ת"ז בהקדמה (יז, א). (136) סנהדרין צט, ב. וראה
 בארוכה לקו"ת שם, ב ואילך. (137) ראה איכ"ר פ"א, נ:
 „באלקיכם כתיב (תהלים קטו, ו) אף להם ולא יריחון, ובאלקיני
 כתיב וירח ה' את ריח הניחוח". (138) ראה במדבר"ר פ"ד, יא:
 „נח לא הקריב אותן עולות אלא לכפר על קללת הארץ כמה
 דתימא וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל
 גו". (139) ראה ב"ר פכ"ה, ב ופל"ג, ג: „נח .. לשם קרבנו
 נקרא, שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח", והרי נח הוא בחי' ניחוח,
 „ניחוח לעילאין, ניחוח לתאיין" (זח"א נח, ב. ב"ר פ"ל, ה), שהם

* בכת"י 2, 6, 8: „אהבתנו" (כ"ק אדמו"ר – הערה לקיצורים והערות
 שם ע' קנד).

למעלה¹⁴¹ („דומין לבוראין“) – „ויאמר ה' אל לבו¹⁴², בחי' התיקון שלאחר המבול, ועיי'ז נעשה

התגברות החסד על הדין – „לא אוסיף לקלל גו'¹⁴³. (כ"ק אדמו"ר הצ"צ¹⁴⁴)

לבו" (בחי' מוח שליט על הלב, שהו"ע ההנהגה דתיקון, כנ"ל בפנים) הוא עיי' ענין הריח דוקא, כי הכח שיש בשם מ"ה (בחי' תיקון) לברר ב"ן (בחי' תוהו לאחר שפגל בשבחה"כ, כי שרשו בשם ס"ג שלמעלה מתיקון כידוע), הוא משם מ"ה החדש שלמעלה משניהם, וכמבואר בקבלה (עיי' ש"י (שער התיקון) פ"ב ג. ועוד) שהו"ע מלך השמיני הדר שלא נאמרה בו מיתה. וזהו ג"כ מה שהריח מגיע מיד למוח עצמו, שהו"ע העלאת מ"ן לבחי' מוחא עילאה, „מוחא סתימאה דשכיך ושקיט" (זח"ג רפח, א), כמבואר באגה"ק (סכ"ח) שהבירור והתיקון דעולם התוהו עיי' עולם התיקון הוא עיי' מ"ס, בחי' הרצון שלמעלה מהטעם (וראה גם „לקוטי פירושים" לעיל הערה 15). וענין החריפות (שעלי-ידו נעשה בחי' הריח) הוא עבודת הצדיקים** בבחי' מוח שליט על הלב להפוך את המדות מן הקצה אל הקצה***, וכמ"ש (תולדות כז, כז) „וירח את ריח בגדיי" וארז"ל (סנהדרין לו, א), „אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו". וזהו „וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף גו' כי יצר לב האדם רע מנעוריו", שעי' עבודת הצדיקים בבחי' מוח שליט על הלב ממשכים בחי' הרצון שלמעלה מהטעם, ולכן אותו הטעם גופא שמתחלה הי' טעם לדין (כמסופר בכתוב לעיל (בראשית ו, ה) שטעם גזירת המבול הוא „כי גו' וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום“) נהפך עתה לחסד****, לפי שבחי' הרצון שלמעלה מהטעם מהפך את הטעם מחוב לזכות**** (ראה בארוכה לקו"ת שה"ש שם). וראה גם

עשה", ש„כשרא הקב"ה את העולם גזר ואמר (תהלים קטו, טז) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", ולכן הי' מקבל קרבנות רק מלמעלה, משא"כ לאחר מ"ת ש„ביטל גזירה ראשונה כו". וראה גם (במעלת השראת השכינה והקרבנות בביהמ"ק) כתובות סב, ב. לקמן פנ"ג. לקו"ת פינחס עה, א ואילך. ברכה צט, ב ואילך. (141) ועי' מארז"ל (יומא טט, ב. ועיי' פרש"י שם), „זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו כו". וראה גם „לקוטי פירושים" לעיל פ"א ד"ה צדיק טוב לו (הב') בסופו. (142) ובפרטיות – „ה" הוא בחי' חכמה (כמ"ש (משלי ג, יט) „הוי' בחכמה"), ו„ויאמר ה' אל לבו" הוא המשכת החכמה אל המדות [ונקט לשון „ויאמר", כי האמירה בפה היא הממוצע שעלי-דה נמשכת המשכה זו, לפי שורש הדיבור הוא מבחי' קדמות השכל (ראה גם „לקוטי פירושים" לעיל סד"ה ובוזה יובן), ולכן בו ועלי-ידו יכול להיות נמשך מלמעלה מן השכל, שמשם נמשך להיות מוח שליט על הלב (כדלקמן הערה 143)] .. שאף שע"פ המדה הי' צ"ל בחי' דין וגבורה, מ"מ, כיון שהמוח שליט על הלב יכול המוח להפוך את המדה לזכות (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' פה ואילך). (143) והטעם שעבודה זו נקראת בשם „ריח ניחוח" – בחי' ריח דוקא: החילוק בין מאכל לריח הוא, שענין המאכל הוא לחבר את הנפש עם הגוף (עיי' שהמאכל נהפך לדם, ש„הוא הנפש" פ' ראה יב, כג), משא"כ הריח הוא „דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף הנהנה ממנו" (ברכות מג, ב). ו„היינו, שאף שעיי' המאכל מגיע חיות גם למוח, הרי חיות זו עולה למוח מלמטה למעלה דרך איברי הגוף (ובפרטיות – עיי' שהמאכל מתברר בקיבה, ונעשה דם בכבד, ומהכבד עולה ללב, והלב משלח המובחר למוח), משא"כ הריח הוא בדרך מלמעלה למטה, שהחיות עולה מלכתחילה למוח דרך החוטם ומחזק את המוח. וזהו שהריח דוקא משיב את הנפש (ראה תר"ם סה"מ ח"ב ע' קפג, וש"ג), כי המאכל נאכל בפה, שהוא בחי' טעם [כמ"ש (איוב יב, יא) „חיך אוכל יטעם"], ולכן אין בכחו אלא לחבר את הנפש בגוף (לאחר שכבר נמשכה הנפש בגוף), משא"כ הריח הוא בחוטם, המורה על בחי' רצון שלמעלה מהטעם, ולכן בכחו להשיב את הנפש מחדש. ולכן הריח אינו מדבר מאכל, אלא דוקא מדבר חריף כגון סממנים וכו' (וכמו סממני הקטורת שאינם דבר מאכל), כי הריח הוא למעלה מן המאכל. ושני ענינים אלו ישנם גם למעלה: מאכל הו"ע התחברות אורות בכלים [שהוא עיי' חיבור הנפש עם הגוף, כי הכלים נקראים גופין, כמאמר „וכמה גופין תקינת לון" (ת"ז שם), והאורות הם בחי' נשמתא], ובלשון הקבלה הו"ע יחוד טובב ומלא; משא"כ ריח הוא בחי' חוטמא דעתיק (וזהו „לבעל החוטם אני מתפלל" (זח"ג קל, ב), וכמ"ש „ותהלתי אחטם לך"), והוא שם מ"ה החדש שלמעלה מתוהו ותיקון. ולכן הענין ד„ויאמר ה' אל

** ויש להוסיף, שבחי' הריח שייך גם בעסק התורה („בפיך", שני"ז נעשה המוח שליט על הלב בבינונים – ראה בארוכה „לקוטי פירושים" לעיל ד"ה ובוזה יובן), עיי' ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, שני"ז נקרא „עובד אלקים" (חגיגה ט, ב. הובא לעיל פט"ו), כמבואר בלקו"ת (שה"ש לב, ב) בפירושו הכתוב (שה"ש ה, א) „אריתי מורי עם בשמי גו'".

*** וזהו „לריח שמניך גו' (א, ג), „לריח בגימטריא רמ"ח תיבין דק"ש (ראה רמ"ז לח"צ קפג, א, וראה בארוכה הוספות לאהו"ת שלח ע' 109), כי עיי' העבודה דק"ש למסור נפשו באחד נעשה בחי' הריח. **** וראה שמו"ר פ"ל, יז: „למה כתוב אלקים כאן על כל דבר ודבר, אלא שהבריות שטופים ביצר הרע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו כו". שם פמ"ד, ד: „רבון העולם בראת בנו יצר הרע מנעוריו שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו כו". במדב"ר פ"ג, ד: „נכחו לצים שפטים וגו' .. אמר הקב"ה עד שלא בראתי אדם אני ידעתי כי יצר לב האדם רע מנעוריו". וראה גם אוה"ת משפטים ע' א'קח. ויתרה מזו – שגם למעלה ישנו ענין היצר, כמארז"ל (יומא שם ובפרש"י) „זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו כו", „שכובש יצרו .. ומאריך אפי על כל הגזירות שגזרים על בניו". וראה בארוכה יהל אור ע' תלח ואילך. וראה גם „לקוטי פירושים" לעיל פ"א ד"ה צדיק

* ליתר ביאור: מאחר שענין המאכל הוא לחבר את הנפש עם הגוף, הרי מה שהנשמה נהנית ממנו הוא רק הארת הנשמה המחיי' את הגוף (כנודע שלא כל הנשמה מלובשת בגוף אלא רק הארה ממנה), משא"כ ההנאה מהריח היא לבחי' מקיפים (חי' יחידה) שבנפש. ולכן הרגשת הריח היא באף, שנאמר בו (בראשית ז, ז) „ויפח באפיו נשמת חיים", היינו בחי' חיי' שבנשמה (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם ע' 99).

וטוב לו (הב') בסופו. **** כי שורש הגבורות הם באף [כמ"ש (שמואל"ב, כ ט, תהלים יח, ט) „עלה ענשן באפך", וכתבי (נצבים כט, יט) „כי אז יענשן אף ה' ונקאתו גו'"], והענשן הוא בחי' דין וגבורות שנעשה מאש המכלה איזה דבר], ועיי' ריח הקרבנות נמתקות הגבורות שבאף (כ"ק אדמו"ר מהר"ש – שם).

ליקוטי אמרים

פרק יז

רמה

מוח בקדקדו: ע"ד לשון חז"ל
– יבמות ט, א.

כרשפי איש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה

בעומק ופנימיות הענין האלקי, עד שאינו תופס רק את השגת הענין, אלא יש לו ציור שכלי בעצם הענין האלקי (שזהו קרוב¹⁴⁵ לענין ההכרה¹⁴⁶ כו')¹⁴⁷. ובמדריגה זו אין הפסק בין המוח ללב, כי עצם הענין האלקי המאיר במוחו מאיר גם בלבו, ומתפעל בדרך ממילא גם במדות שבלב¹⁴⁸. והו"ע גדלות המוחין וגדלות המדות¹⁴⁹.

„מוח שליט על הלב” – הוא בכינונים, שהנה"ב מעלים ומסתיר על הנה"א, אלא שהבינוני עובד עבודתו תמיד בהתבוננות ובהשגת הענין האלקי בטוב ובהעמקת הדעת, והשגה זו נמשכת מהמוח אל הלב ונרגשת בו, ופועלת התעוררות המדות (כי אף שיש אצלו הפסק בין המוח ללב, מ"מ המוח פועל על הלב, כי המוחין והמדות הן בדרך עילה ועלול,

וסתירה עליו מבוז, אלא אדרכה, הוא נותן טעם ועונג לבאר על-ידו ענינים נוספים כו'), ואילו הפנימיות היא הבנת נקודת הסכרא שבענין, שהיא נקודת החיות של הענין בעין השכל [וכמו החילוק בידיעת דבר הלכה בין ידיעתה לעומקה עם פרש"י ותוס' וכו', ואפילו בחריפות ובפולפול עצום, ובין השגת נקודת הסכרא שבענין, שע"ז ביכלתו להפשיט את הנקודה מהתלבשותה בהלכה זו ולהבין על-ידיה הלכה אחרת, אף שבחיזוניתו אינו משתותן זו לזו (כגון דין ד' רשיות דשבת ודיני טענות שותפים בחלוקת תצר וכדומה) – ראה סה"מ שם ע' דש]. ובביטול הנפעל על-ידי ההשגה – החיזונית היא הכרת האלקות שבהשכלה זו, והפנימיות היא תפיסת עצם הענין האלקי (כבפנים) (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – שם ע' שכו ואילך). (148) כלומר שהשתוות המוח והלב היא בשני דברים: (א) כל אור פנימי ועצמי מאיר בלב באותו אופן שמאיר במוח [אף שהם שונים בעניניהם, כי אף שגם במוח יש התפעלות וגם בלב יש הבנה, כלשון „הלב מבין” (ת"ז בהקדמה יז, א)] – הרי בעיקרם המוח מבין והלב מתפעל, וההתפעלות שבמוח היא ממדריגת לב, וההבנה שבלב היא ממדריגת מוחין]. (ב) כשם שבמוח, כשהשגה היא באופן של התאחדות כלי המוח בכלי השכל (כנ"ל הערה 147), הרי עצם מוחו נעשה מעיין המתגבר, לפי שמאירים בו הכחות השכליים שבכח המשכיל [כמו חכם גדול שלעצום גדול חכמתו מתגלים ממנו שכלים בדרך ממילא, וכמבואר המשל בזה מחבית מלאה ביותר עד שעולה על גדותי] נשפך ממנה מים (ראה שערי אורה נח, א. ובכ"מ) – כמורכב הוא בלב, שגילוי המדות בלב אינו בא בדרך עבודה ויגיעה לעורר את הלב, אלא בדרך ממילא (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – שם ע' שכו ואילך). (149) ראה גם המשך

אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם. אלא הלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד .. ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם .. כי מוחו ברשותו .. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב .. אם לא מי שהוא רשע באמת כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל: ונמצא שבכללות יש כאן ג' ענינים – (א) „לבם ברשותם”, (ב) „מוח שליט על הלב”, (ג) „הם ברשות לבם” ר"ל: „לבם ברשותם” – הוא בצדיקים, שהסירו ההעלמות וההסתרים דנפש הבהמית, וכחות הנפש האלקית הם בהם בהתגלות, וממילא „לבם ברשותם”, שהמדות נמשכות אחר המוחין. וביותר הוא כשהעבודה היא בפנימיות המוחין, דהיינו שהשגתו היא כל-כך

עירובין סה, א (ושם): „כל המתפתה ביניו יש בו מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח”, ובפרש"י: „וכתיב ויאמר אל לבו לא אוסיף וגו' דאירצו”. זבחים מו, ב (ושם): „ניחוח – לשם הנחת רוח לה”, ובפרש"י: „נחת רוח לפני הקב"ה שאמר ונעשה רצונו”. (144) קיצורים והערות ע' צד ואילך. שם ע' קד. מאמרי אדמו"ר הצ"צ תרי"ד-רט"ו (הוספות) ע' רט ואילך. (145) וסופו לבוא לידי כן (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – סה"מ תרפ"א ע' שכת). (146) כי ג' מדריגות הן: ע"י עומק ההשגה – משיגים את החלק הנראה והנגלה של הדבר המושג; ע"י הדעת, שהו"ע התקשרות עצמית בענין – משיגים את הקרוב לגילוי; ואילו ההכרה היא ראיית עצם הדבר ממש, שאינו נראה ונגלה אלא מוסתר ונעלם בתוכיותו (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – שם). (147) ובפרטיות יותר – ישנם שני ענינים אלו (פנימיות וחיזונית המוחין) הן בהשגה השכלית עצמה, והן בביטול הנפעל על-ידי ההשגה [כי עיקר ענין ההשגה האמיתית ותכליתה הוא לבוא לתנועת הבלתי-מושג, שההתפעלות מהפלאות הדבר פועלת בו ביטול. והיינו, שמצד הבנתו בעומק בדבר הרי הוא נדבק בו כל-כך עד שנאבד ונכלה בהשגה (ע"ר ווערט זיך אן אין דעם פארשטאנד”), וממילא בא לידי ביטול גם בעצם מהותו, שבעת ההתבוננות והשגת הענין אינו דבר לעצמו, אלא כל מציאותו (בהרגשת עצמו) היא ההשגה בלבד, וכאילו מתהפך ממהות מוח למהות שכל (ראה גם סה"מ תרפ"א ע' צא ואילך)]: בהשגה השכלית עצמה – החיזונית היא ידיעת הענין עצמו כמו שהוא בחיזוניתו בלבד (גם אם ידיעה זו היא בהרחבה גדולה, באופן שהענין מובן לו היטב בכל פרטיו, ומתיישב במוחו ומתקבל בלבו בנועם ובעריבות שכלית, והענין מרווח אצלו עד שלא זו בלבד שאין לו שום פירכא

ליקוטי אמרים

[כג, א]

בו בקיום מצותיו ותורתו וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש כמ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על

היום לעשותם: ואתחנן ז, יא. שהיום .. ולמחר כו': עירובין כב, א. כמ"ש במ"א: ראה לקמן פל"ז. והמוח שליט כו': לעיל פי"ב. כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם: ב"ר פל"ד, יו"ד. פס"ז, ח. אסת"ר פי"ג 159.

דלבא" שבמאמר הזהר¹⁵⁶, "לית מחשבה תפיסא ב" כלל כי אם נתפס איהו ברעותא דלבא", שענין זה הוא בפנימיות הלב.

(כ"ק אדמו"ר¹⁵⁷)

ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם כו': צ"ע ממ"ש לקמן⁷⁸ ש, הנפש .. צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת כו', וצריך להתבונן בזה "שעה גדולה בכל יום", ורק אז בכח כל אחד לבוא לידי יראה תאנה, וא"כ הרי כ"ש אהבה שצריכה לכל הנ"ל, ואילו כאן כתב שהוא "קרוב מאד ונקל לכל אדם".

(כ"ק אדמו"ר¹⁵⁸)

אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם .. וזה עונש על גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו .. כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה כו': צ"ב הטעם שמבאר כאן ענין הרשעים, שלכאורה אין מקומו בפרק זה,

דלבא", שהרי לא ביאר שם שצ"ל התגלות בפנימיות הלב דוקא. (ג) רעו"ד שבפנימיות הלב. וממ"ש בקונטרס העבודה ס"א משמע דגם רעו"ד המבואר לקמן פל"ט (נשמות הצדיקים עובדי ה' בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת דגדולת א"ס ב"ה שאהבה זו נקרא רעותא דלבא" בפנימיות הלב הוא. 156) כ"ה בכ"מ בדא"ח (ראה תו"מ סה"מ ח"ב ע' פז הערה 14). וראה תקו"ז בהקדמה (יז, א). זח"ג רפט, ב (באד"ז). 157) אגרות-קודש ח"א ע' שיט. 158) אגרות-קודש שם ס"ע פט ואילך. 159) הצ"צ (קיצורים והערות ע' לו) ציין כאן רק לפס"ז ולאסת"ר. ומה שלא ציין לשלפניו (פל"ד, יו"ד) – נ"ל הטעם, כי בפס"ז מובא בעיקרו לענין רשעים, ובפל"ד – לענין הקב"ה וצדיקים. אבל צ"ע מפני מה לא ציין הצ"צ מ"מ בתחלת הפרק (להא ד, צדיקים לבם ברשותם) (כ"ק אדמו"ר – הערה לקיצורים והערות שם ע' קמח).

(* ושם כתב שצריך שיתפשט ויתגלה בלב ממש. וכדי שלא יסתור למ"ש כאן „גם כי אינה בהתגלות לבו", אולי אפ"ל דכיון שאהבה זו באה מן המוח אל הלב עד שנאמר על זה „ובלבבך", ומביאה לידי עשיית מצוות בפועל – גם זה נקרא גילוי.

שכשהעילה היא בערך העלול בהכרח שיהי' העלול מהעילה¹⁵⁰). אלא שמאחר שעבודתו היא בחיצוניות המוחין, בהשגת הענין בלבד¹⁵¹ – הרי פעולת ההתבוננות על הלב אינה בדרך ממילא (כמו בצדיקים), אלא בדרך שליטה („מוח שליט על הלב"). „הם ברשות לבם" ר"ל – הוא התגברות החומר על הצורה, שהנה"כ מעלים ומסתיר ביותר, ואור הנה"א נחשך ונתעלם לגמרי ר"ל, וממילא אינו פועל בלב כלל, ואדרבה – הלב (דהיינו החומריות) מנהיג אותו. (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב¹⁵²)

האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב .. דבר זה קרוב מאד .. והמוח שליט .. על חלל השמאלי שבלב: מכאן מוכח ש, רעותא דלבא" שייך גם בחיצוניות הלב¹⁵³, שבזה מיירי כאן כמוכח. וחדוש הוא זה, כי ברוב המכריע של דרושי דא"ח¹⁵⁴ מבואר ש, רעותא דלבא" הוא בפנימיות הלב דוקא¹⁵⁵. וי"ל שהכוונה שם היא על לשון „רעותא

תרס"ו ע' תרנה. וש"נ. 150) ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 99. ועוד. 151) אלא שבזה גופא ההשגה היא גדולה ורחבה בהעמקת הדעת, ובזה ב' מדריגות: (א) מפני עבודתם בהתמדה וריבוי השקידה, המעוררים כחות פנימיים; (ב) מצד ההתקשרות העצמית שלהם בהשגה נרגש אצלם הענין האלקי, והרגש זה הוא בטוב טעם (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – שם ע' שכת). 152) סה"מ תרע"ח ס"ע תכב ואילך. 153) וכן משמע קצת מלקו"ת בלק סז, ג: „יש בחי' רעותא דלבא שהוא רצון הלב, ויש בזה ב' בחי' פנימיות וחיצוניות" (אם לא שנדחוק לפרש תיבת „בזה" – דקאי על „הלב" או על „רצון הלב", ולא על „רעותא דלבא"). וכן משמע ג"כ בלקו"ת שה"ש יד, ג מדמפרש דרעו"ד היינו כשהרצון מתגלה בלב*, והרי גם בחיצוניות הלב שייך זה. 154) ראה תו"א וישב כו, א. ועוד. 155) וכדי לתווך בין מ"ש במקומות שונים בענין זה, עכצ"ל שכמה מדריגות ישנן ברעו"ד: (א) המדריגה היותר נמוכה – רעו"ד שבתעלומות לב ובחיצוניות הלב, שבזה מיירי כאן. (ב) רעו"ד שבחיצוניות הלב, אבל בגילוי. וזהו המובא לקמן פמ"ד (ב' בחי' אהבות אלו [אהבה ד, נפשי איתיד] והאהבה ד, כנרא דאשתדל כו"). .. כשהו בהתגלות לבו נק' רעותא

ליקוטי אמרים

פרק יז

רמז

שבחיהם קרוים מתים: ברכות
יח, ב.

גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחיהם
קרוים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל

ענין האהבה המסותרת, "קרוב מאד", שביאורו מתחיל מפי"ח.

והנה לעבודה זו אין הרשעים שייכים, הן כפשוטו – שהרי הם עוברי רצונו וגרועים מהקליפות וכו' 164, וגם הרי נאמר 165, "ולרשע אמר אלקים מה לך גוי", ואדרבה – ע"י התומ"צ שלהם מוסיפים כח (לשעה עכ"פ) בקליפות, כפסק אדה"ז בהלכות תלמוד תורה 166. וזהו דיוק לשונו כאן, "ולא דברה תורה במתים כו'", "כלומר שחיהם נמשכים ממקום המות" 167, שזוהי ג"כ הסיבה לכך שע"י התומ"צ שלהם מוסיפים כח בקליפות 168.

ופירוש שני בכתוב "כי קרוב גוי" – דקאי על מצות התשובה 169, ומובן מאליו דלפירוש זה שייך הכתוב גם ברשעים. וגם בזה ב' אופנים, כנגד ממלא וסובב שבנפש 170: תשובה תתאה (שעלי' מדובר בפרקין) היא "קרוב" – ממלא שבנפש; ותשובה עילאה היא "קרוב מאד" – סובב, מסירות נפש שלמעלה מהדעת, אהבה מסותרת, שבבחינות אלו מדבר מפי"ח ואילך. ומאחר ש,תשובה עילאה צריך להקדים לפני' בחי' תשובה תתאה 171, בא ביאור ענין הרשעים (אף שלפי המבואר כאן הוא בשלילה, "לא דברה תורה כו") בפרק המבאר מלת "קרוב", לרמז שלפירוש השני בפסוק זה (דקאי על עבודת התשובה, השייכת גם ברשעים) – כאן (בחי' "קרוב", תשובה תתאה) הוא מקום התחלת עבודתם של הרשעים.

(כ"ק אדמו"ר 172)

מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם .. וזה עונש על גודל ועוצם עונם .. כי באמת אי אפשר .. להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר

שעדיין לא סיים ביאור הכתוב "כי קרוב גוי", אלא הו"ל לסיים תחלה ביאור מלת "מאד" שבכתוב (כמבואר בפרקים הבאים), ואח"כ לכתוב שהכתוב בכללותו לא קאי ארשעים, כי "אי אפשר לרשעים כו" 160.

והביאור בזה – בכמה אופנים:

(א) בכלל – י"ל שתחלה מבאר כל השייך לכללות הענין ד, "כי קרוב אליך גוי" (כולל – שאין זה שייך ברשעים), והמבואר בפרקים הבאים בא רק, "לתוספת ביאור כו'" (כלשונו לקמן 161).

(ב) מקום פסקא זו כאן הוא מצד המשך הענינים: כיון שמבאר ש,המוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב" (שהו מוכרח לפי' הפסוק "כי קרוב גוי"), הרי עפ"י יקשה מארו"ל "הרשעים הם ברשות לבם" (שהוא גם סיום מארו"ל "צדיקים לבם ברשותם" שהביא בריש הפרק) – איך אפשר הדבר היפך הטבע, ומבאר ש, "זה עונש כו". אלא דא"כ סו"ס אינו מובן איך אמר קרא "כי קרוב אליך גוי", כיון שאין המוח שליט ברשעים, ולו יהא בדרך עונש, ולכן מסיים, "ולא דברה תורה כו". ומחזק דבריו אלו, שלא זו בלבד שברשעים אין הדבר קרוב אליהם, אלא שעוד זאת – "אי אפשר לרשעים להתחיל כו" 162.

(ג) בדרך רמז, ובהקדים – שבכתוב "כי המצוה גוי' כי קרוב אליך גוי" יש ב' פירושים:

הפירוש הפשוט (כמו שמפרש בפרקין 163) – דקאי אתומ"צ, עבודת כל השנה, שהיא ע"י אהבה ויראה. ובהם ב' אופנים – כנגד ממלא וסובב שבנפש: "בכל לבבך" – "קרוב" סתם, האהבה ד, "לעשותו" שבפרקין; ו, "בכל מאדך" – שכשהוא בהעלם הוא

161 רפי"ח. 162 וראה (באופן אחר קצת) "לקוטי פירושים" לקמן ד"ה כי באמת. 163 וכן משמע בעירובין (נד, א) ובמד"ר ס"פ נצבים (פ"ח, ר"ז). 164 ראה לקמן פכ"ד. 165 תהלים ג, טז. 166 פ"ד ה"ג. ועיין ג"כ אגרת התשובה פ"ו. קונטרס ומעין ע' 79 ואילך. 167 אגה"ת פ"ו. 168 שם פ"ו. 169 ראה מפרשים עה"פ – רמב"ן, בעה"ט, ספורנו ועוד. וכ"ה בדרושים על פסוק זה בלקו"ת (נצבים מה, ג. מו, ד). 170 לקו"ת שם מו, א ואילך. 171 אגה"ת פ"ו. 172 אגרות קודש שם ע"ה ואילך. ע' צ ואילך.

160 ואין לפרש שכוונתו לומר שהכתוב "כי קרוב אליך גוי" קאי גם ארשעים, שגם הם יכולים להיות סור מרע ועשה טוב בפועל ממש (ראה גם "לקוטי פירושים" לקמן ד"ה אי אפשר), אלא שאצלם אין זה ע"י האופן ד, "מוח שליט על הלב" (מצד ההתבוננות בגדולת ה' כו'), אלא ע"י סיוע כחות אחרים (קבלת-עול וכיו"ב) להתבוננת שבמוח – שהרי: (א) סיוע כחות אחרים מאן דבר שמי' בפרקין, ולפי הנ"ל – העיקר חסר מן הספר. (ב) הרי כותב להדיא: "ולא דברה תורה במתים אלו כו", היינו (שלפי המתבאר כאן) הכתוב "כי קרוב אליך גוי" לא קאי ארשעים.

רמח ליקוטי פרק יז אמרים

לו מהיכלות הסט"א", ולא הזכיר שצריך להיות עשיית תשובה דוקא קודם לזה (ורק מי שהוא, רשע באמת" צריך לתשובה כדי להעלות את נפשו מהסט"א)¹⁷⁷.

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁸)

רשע באמת: בכוונת הלשון, רשע באמת¹⁷⁹ – נראה לומר דקאי אמ"ש בפ"א (שבחי" רשע נחלקת, לרבבות מדריגות חלוקות), ותיבת, באמת" באה לשלול מדריגת רשע הא' שביאר שם, אשר אצלו, לעתים רחוקים מתגבר הרע. נקרא רשע בעת ההיא.. ואח"כ גובר בו הטוב כו". וראי' לפירוש זה – כי ברשעים אלו אין שייך לומר, גודל ועוצם עונם". ואולי אפשר לבאר זה ע"פ המבואר לעיל¹⁸⁰ ש,אמת" נקרא רק אם אינו חולף ועובר (אם בפועל או עכ"פ בכח¹⁸¹), וא"כ גם בזה לעומת זה כן הוא, ש,רשע באמת" היינו, רשע ורע לו" (רשע באמת בפועל), או גם רשע ה,מתחרט.. אלא שאין בו התגברות כל כך לנצח את הרע" (רשע באמת בכח). ועדיין צ"ע.

(כ"ק אדמו"ר¹⁸²)

וזה עונש על גודל ועוצם עונם: מלשון אדה"ז משמע שהוא עונש סגולי ולא טבעי, ולכן במילי דעלמא (כגון במו"מ) גם ברשעים המוח שליט על הלב, כי למה יענישו אותם בדברים של מו"מ ועסק וכדומה [אבל אם נאמר שהוא עונש טבעי (ע"ד, עבר ושנה נעשה לו כהיתר¹⁸³) – לכאורה פשיטא שגם במו"מ וכו' יהי' ניכר שאין המוח שליט אצלם על הלב באותו ענין, ולדוגמא: הקופץ ידו מנתינת צדקה, ואין ההתבוננות שבמוחו מועלת – בוודאי גם בעסקיו יוכר שהוא, אוהב כסף לא ישבע כסף¹⁸⁴, וכה"ג].

(כ"ק אדמו"ר¹⁸⁵)

ולא דברה תורה: שאמרה, כי קרוב גו".

(כ"ק אדמו"ר¹⁸⁶)

מקרי בינוני א"כ רוב עוונות אז נקרא רשע". והוא תמוה (שירמזו להמבואר בפ"א שם), שהרי שם כתב ש,הא דאמרינו בעלמא כו" אינו אלא, שם המושאל.. אבל לענין אמיתת שם התואר כו", ומזה ששם צדיק (לרוב זכויות) ובינוני (למחצה על מחצה) אינו אלא שם המושאל, יובן שגם רשע (לרוב עוונות) הוא שם המושאל, ואין לומר שיכוון במ"ש, רשע באמת" למקום שכתב הפכו (שהוא שם המושאל, ואינו, אמיתת שם התואר"). (180) ספי"ג. (181) ועיין לקו"ת בהר"מ, א: "וגם אחר התפלה נשאר רשימו כו". (182) אגרות קודש שם ע' פז ואילך. ע' צב. (183) יומא פו, ב. (184) קהלת ה, ט. (185) אגרות קודש שם ע' פו.

הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים.. דהיינו כשארם עושה מעשה ארום מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות כו': אדה"ז מדייק בלשונו, מי שהוא רשע באמת", וזה עונש על גודל ועוצם עונם", כי רק בהם שייך כל המבואר כאן (כולל – מארו"ל, הם ברשות לבם"), משא"כ ברשעים סתם – כפירוש התניא בבחי' רשע – פשוט ששייך, סור מרע ועשה טוב" בפועל. וכן מוכרח גם בשאר מקומות בתניא¹⁷³.

וראי' היותר מוכחת לזה היא ממעשים בכל יום, וכמה סיפורים בדברי רז"ל. ולא זו בלבד שיש בהם קיום התומ"צ בדברים שבהם, אין יצרו עומד לנגדו כלל¹⁷⁴, אלא עוד זאת, שאנו רואים במוחש שהם מקיימים תומ"צ גם במקום שבאים לידי מלחמה עם יצרם ונוזקים להתבוננות במוחם ושכלם, ומקיימים אותן מבלי שעושים תחלה תשובה על מעשיהם הראשונים. והאם נאמר שהנכשל בעוון כשבא לידי מלחמה גדולה ועצומה עם יצרו הרע, דמיקרי רשע גמור, עלול באותה שעה לעשות כל מה שיצרו יסיתנו לעשות!?

אלא דמ"מ צ"ע למה המבואר כאן שייך רק ב,רשע באמת" (איך שנפרש הכוונה בזה¹⁷⁵), כי לכאורה הרי מכל חטא ועוון נעשה מסך מבדיל, כיון שהם נגד רצון העליון, וכן החוטא מקבל עי"ז חיותו מהיכלות הסט"א מקום המות. וא"כ הטעמים שפירש כאן שמפני זה, לא דברה תורה כו" – שייכים גם ברשע סתם.

ואולי יתורץ עפ"מ"ש לקמן¹⁷⁶: "וא"כ החוטא.. בשעת מנעשה הוא בתכלית הריחוק.. אלא שלאחר מעשה החטא.. נפשו החיוני" .. וכן גופו חוזרים ועולים.. ומתקרבים לקדושת נפש האלקית כו" (ועד"ז באגה"ת¹⁶⁸: "בשעה ורגע שעושה הרע.. הכל נשפע

173) לעיל פי"א. לקמן פ"ל. ועוד. (174) ראה לעיל פט"ו. לקמן ספ"ט. (175) ראה, ליקוטי פירושים" לקמן ד"ה רשע. (176) ספכ"ד. (177) ומש"כ בתניא ספ"ט ורפ"מ (שהעוסק בתורה שלא לשמה ממש, התורה היא בבחי' גלות בתוך הקליפה לפי שעה עד אשר יעשה תשובה" ועד אז, אינה עולה כלל למעלה.. אלא נשאר למטה בעוה"ז הגשמי שהוא מדור הקליפות") – י"ל שהוא רק לענין עליית התנו"צ של החוטא, אבל נפשו החיונית, וכן גופו – עולים מאליהם. (178) אגרות קודש שם ע' פז ואילך. ע' צא ואילך. לקו"ש ח"ה ע' 392 הערה 31. (179) בביאור תניא פירש: "ר"ל עדמ"ש בפ"א והא דאמרינו בעלמא כו' מחצה על מחצה

ליקוטי אמרים

פרק יז

רמט

מחיצה של ברזל המפסקת בינם
לאביהם שבשמים: ע"ד לשון
חז"ל – פסחים פה, ב. זבחי
אלהים רוח נשברה: תהלים
נא, יט.

לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר
הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת
בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו
על חטאיו כמו"ש בזהר על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה

לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של
ברזל המפסקת .. ע"י שבירת לבו .. כמו"ש
בזהר על פסוק זבחי אלקים רוח נשברה לב
נשבר וגו': יש לפרש ש"מסך מבדיל" קאי על קליפת
נוגה, שהיא רק מסך, ומחיצה של ברזל" קאי על ג'
קליפות הטמאות לגמרי. או יש לפרש, ש"מסך
מבדיל" קאי על הדכורא דקליפה, ומחיצה של
ברזל" קאי על הנוקבין דקליפה, שהוא בחי' ברזל¹⁸⁹
כידוע¹⁹⁰.

ולפ"ז יתבארו ב' הלשונות שבכתוב בענין אופן
שבירת קליפות אלו ("רוח נשברה" ו"לב נשבר") –
שע"י "רוח נשברה" משבר בחי' "מסך מבדיל", וע"י
"לב נשבר" משבר בחי' "מחיצה של ברזל". וד"ל.

(מהרלו"צ אבי כ"ק אדמו"ר¹⁹¹)

ביאור זה (ובפרט – האופן הראשון, ש"מסך מבדיל"
קאי על קליפת נוגה, ומחיצה של ברזל" קאי על ג'
קליפות הטמאות) מובן ממשמעות לשון אדה"ז כאן
גופא:

"מסך" הוא מחיצה שאינה חזקה, אלא קלה ביותר
[עד שכדי להשתמש בו למחיצה הוצרכו ליתדות
"תחובין בארץ או קשורין ותלוין וכובדן מכביד ..
שלא ינועו ברוח", כמו בקלעים]¹⁹². ולכן לא נקט
כאן לשון "מפסיק" (כלשונו לקמן "מחיצה של ברזל
המפסקת"), כי "מפסיק" פירושו כריתה וניתוק
לגמרי, כלשון חז"ל¹⁹³ "פסקת לי' לחיותי", אלא נקט
לשון "מבדיל", שאין פירושו כריתה וניתוק ח"ו,
אלא הבדלה בלבד, כשני חדרים המובדלים זה מזה.
וענין זה שייך לקליפת נוגה דוקא, שהיא תערובת
טוב ורע¹⁹⁴, היינו שאינה מופסקת ומנותקת ח"ו

כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה'
בלי שיעשו תשובה .. ע"י שבירת לבו כו': בא
לתרץ, דלכאורה ע"פ הנ"ל (שהלב בטבעו רוצה
גשמיות ולא אהבה ויראה, אפילו לא שבתעלומות
כו', והרשעים אפילו מוחם ברשות לבם) א"כ (א) אי
אפשר בהם עבודת ה', (ב) לעולם ח"ו, כי מה יעוררם
כו'. ומבאר: (א) "באמת (במצבם) אי אפשר כו'", אבל
(ב) בידם לשנות מצבם (טבע הלב ותוקפו) ע"י שבירת
לבם כו'.

(כ"ק אדמו"ר¹⁸⁶)

אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' כו':
הכוונה בלשון זה היא לענין של סדר וקביעות, אבל
אין זה שולל ענין של עראי, שבתור הוראת שעה
ולעת מן העתים יכול להיות ענין של תומ"צ ע"י
התבוננות ומלחמה עם היצה"ר גם ב"מי שהוא רשע
באמת" (ואולי אפ"ל שקיום התומ"צ ע"י רשע באמת
קודם שעשה תשובה – אינו נכנס בכלל "לעבוד את
ה'" שכתב כאן, כיון שאדרבה מוסיף כח בקליפה
ע"י עד שיעשה תשובה כו').

והדבר מתאים לכללות ענין הפרק, שמבאר
המדריגות שלגביהן "קרוב הדבר בפוך גו'", משא"כ
בשאר המדריגות אין הדבר קרוב אליהם (ולא שאינו
שייך במציאות כלל).

מעין דוגמא לדבר – בפרק זה גופא: מ"ש שבבינונים
המוח שליט על הלב וקרוב אליו הדבר גו' – על
הרוב ידבר, אבל לפעמים "אף שמבין ומתבונן בשכלו
.. אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על
חומריות הלב", כמבואר בארוכה לקמן¹⁸⁷.

(כ"ק אדמו"ר¹⁸⁸)

מראות נגעים הם). ואתחנן ד, כ. עקב ה, ט) ובכ"מ (ראה תו"מ
חל"ז ע' 207. וש"ג) ש"ברזל" ר"ת בלהה רחל ולפה לאה, ד' נשי
יעקב, אלא שבקליפה סדרן הוא באופן ד', שפחה כי תירש גברתה"
(משלי ל, כג) – השפחה קודמת לגברתה (בלהה קודמת לרחל
וזלפה קודמת ללאה) (כ"ק אדמו"ר – תו"מ חני"ג ע' 376). וראה
גם אוה"ת תצהו ע' א'תרכב ואילך. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תיז.
191) לקוטי לוי"צ לתניא ע' ד. 192) פרש"י ס"פ תרומה.
193) ב"ב כא, ב. 194) ראה ע"ח שמ"ט פ"ב – הובא לעיל

186) שיעורים בספר התניא ע' 200. 187) פכ"ט.
188) אגרות-יקודש שם ע' פח ואילך. ע' צג. 189) ולכן אסורה
נגיעת ברזל במזבח, ואבן מזבח שנגע בה ברזל פסולה (רמב"ם
הל' ביהב"ח פ"א הט"ו. וראה גם תו"מ חמ"ט ע' 193). ומ"ש (עקב
ה, ט) "ארץ אשר אבני' ברזל גו'" – היינו שע"י עבודה נתהפך
ענין הברזל לקדושה (ע"ד "זדונות נעשו לו כוכיות" (ימא שם))
(כ"ק אדמו"ר – תו"מ חני"ג ע' 376 ואילך). 190) כוונתו כנראה
לרמו להמבואר בלקו"ת להאר"ז (תוריע (בטעמי המצוות ד"ה

לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפ' הרמ"ז שם] והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני שהוא סוד גלות השכינה כמארו"ל גלו לאדום שכינה עמהם

גלו לאדום שכינה עמהם: מגילה כט, א בע"י. במדב"ר ספ"ו. יל"ש בהעלותך רמז תשלא. ועוד.

פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א: ציין "ע"א" רק בציון השלישי, כי בשני הציונים הראשונים נמצא הענין הן בע"א והן בע"ב. סדר הציונים מסומן מסיפ' לרישי, ויש לדייק בזה וברמ"ז הטעם ע"ז²⁰¹.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

תשובה תתאה: לביאור ענינה וענין תשובה עילאה – עיין אגה"ת פ"ד ואילך.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

סוד גלות השכינה: עיין ג"כ לקמן פל"ז²⁰². פמ"ה²⁰³, אגה"ת פ"ו²⁰⁴, אגה"ק ס"ד²⁰⁵, סכ"ה²⁰⁶, סכ"ו²⁰⁷. נודע ביהודה מהד"ת או"ח סי' קז – ע"פ מו"נ ח"א פכ"ה²⁰⁸.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

גלות השכינה כמארו"ל גלו לאדום שכינה

ח" – ששם נזכר ע"ד תיקון האדם החוטא ע"י "רוח נשברה", אבל לא הובא הכתוב, זבחי אלקים גו", וגם לא נתבאר שע"י נשברה רוח הסט"א. ואח"כ מוסיף גם הציון ל"ד' ה" – ששם מדובר אודות שבירת מדת הדין (לצורך התגברות מדת הרחמים להמתק הדין), ורק "בפ' הרמ"ז שם" מבאר גם בנוגע לשבירת הרוח שבנפש (לצורך תיקון האדם). (202) ושם: "סוד גלות השכינה לברר ניצוציו". (203) ושם: "ניצוץ אלקות המח' נפשו אשר ירד ממקורו .. ונתלבש במשכא דחויא .. מעשיו ודבוריו ומחשבותיו .. אשר לא טובים .. והוא סוד גלות השכינה". (204) ושם: "ירדו ממדרגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה". (205) ושם: "בחי' נקודת פנימית הלב .. ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל .. היא אצלו בבחי' גלות ושבי", והיא בחינת גלות השכינה ממש". (206) ושם: "ירד ניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם מלכות דעשי' ומאיר על השרים של מעלה .. נמשך להם חיות מהארה זו .. בבחי' גלות בתוכם .. ונקרא גם כן בשם גלות השכינה מאחר שחיות זה אשר בבחי' גלות בתוכם הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם שכינה". (207) ושם: "התלבשות המלכות (דאצילות) בקליפת נוגה (כדי לברר הניצוצות כו') הוא סוד גלות השכינה". (208) ושם: "אני לוקח מתוך דברי רבינו הגדול שנתן ב' פירושים לשכינה, אור נברא או ההשגחה, ואני אומר שניהם הם דבר אחד .. ההשגחה עצמה ממילא נאצל ממנה אור הגדול, וההשגחה היא שקראו רז"ל שכינה. והנה לפי רצון הבורא וכאשר הוא בזמן שישיראל

לגמרי מהטוב, אלא שמ"מ היא מובדלת ממנו, כי במקום הטוב והקדושה כתיב¹⁹⁵ "לא יגורך רע", שכולו טוב, ולכן קליפת נוגה שיש בה תערובת טוב ורע היא מובדלת ממנו, והיא עולם בפ"ע.

משא"כ "מחיצה של ברזל" היא מפסקת ממש, לשון כריתה וניתוק ("פסקת ל' לחיות"), וקאי על ג' קליפות הטמאות, שהן מופסקות ומנותקות מהקדושה לגמרי.

(כ"ק אדמו"ר¹⁹⁶)

מחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים: עיין ברכות לב, ב ובפרש"י¹⁹⁷.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

זבחי אלהים רוח נשברה: עיין זח"ב קח, א¹⁹⁸. ועיין לקמן פכ"ו¹⁹⁹.

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ²⁰⁰)

ספ"א. ובכ"מ. (195) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. ושי"ן. (196) תר"מ חנ"ג ע' 377. (197) ושם: "מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, שנאמר (יחזקאל ד, ג) ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר", "סימן למחיצת ברזל המפסקת בינו לבינם". (198) ושם: "כתיב כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה זבחי אלקים רוח נשברה .. וכי לא בעי קוב"ה דיקרבון קמי' קרבנא .. אלא דוד לקמי שמא דאלקים אמר, וקרבנא לא קרבין לשמא דאלקים אלא לשמא דיו"ד ה"א וא"ו ה"א, דהא לגבי דינא קשיא מדת הדין לא מקרבין קרבנא .. ובגין כך כיון דדוד מלכא לגבי אלקים אמר, אצטריך למכתב כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה, דהא לשמא דא לא מקרבין אלא רוח נשברה, דכתיב זבחי אלקים רוח נשברה, קרבנא דאלה"ם עציבו ותבירו דלבא". (199) ושם: "ומ"ש בכל עצב יהי' מותר פי' .. שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלקיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א .. כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו ריש" דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו'". (200) קיצורים והערות ע' צד. (201) אולי הכוונה: הציון הראשון והעיקרי הוא ב'פ' פנחס ד' ר"מ – ששם מפרש את הכתוב, "זבחי אלקים רוח נשברה גו'", ומבאר ההכרח והנחיצות ב'לב נשבר" שע"י פועל שבירת רוח הטומאה. אח"כ מוסיף גם הציון ל'פ' ויקרא ד'

ליקוטי אמרים

פרק יז

רנא

קמה מנפילתה וגם נצבה: ע"ד לשון הכתוב – וישב לו, ז. כמ"ש במ"א: ראה אגה"ת ספ"ו.

דהיינו כשאדם עושה מעשה ארום מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו המלוכשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלת בעיר קמנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו בו' היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

[כג, ב]

היא קמה בו': קאי על ה' תתאה (הנזכרת לעיל – „להעלות ה' תתאה להקימה כו'").

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

קמה .. נצבה: לביאור ב' לשונות אלו בכתוב – עיין תו"ח וישב רט, ד²¹⁷, רי, ג²¹⁸.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

נצבה: לשון עמידה בחוזק ובתוקף.

(כ"ק אדמו"ר²¹⁶)

עמהם: עיין חדא"ג מגילה שם²⁰⁹. ועיין אגה"ק ס"ד²¹⁰, סכ"א²¹¹, סכ"ה²¹².

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

מוריד וממשיך בו': עדיז – לקמן פכ"ד²¹³. אגה"ת פ"ן²¹⁴, פ"ז²¹⁵.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁸)

כבושי': לשון כיבוש ושבי', ולא לשון כבישה ולחיצה.

(כ"ק אדמו"ר²¹⁶)

שכינה עמהם .. שכינה נקראת נפש .. וכתוב כי שחה לעפר נפשו". (212) ושם: „גלות השכינה .. גלות שלימה, וע"ז ארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם". (213) ושם: „נפש האלקית .. בשעת החטא .. בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאל למטה מטה .. והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וכו'". (214) ושם: „בשרש נשמת האדם ומקורה .. הוא ממשיך ומוריד השפעתה ע"י מעשיו הרעים ומחשבותיו עד תוך היכלות הסט"א כביכול". (215) ושם: „לעקור נשמתו ונפשו האלקית מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסט"א כו'". (216) הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק).

עושים רצונו, אז עיקר השגחתו בישראל ולהם משפיע כל טוב .. וזה הפירוש שהשכינה שורה בישראל, שהשגחה שקרוי' שכינה היא רק בישראל .. אבל בהתגברות חטאינו ופשעינו גלינו מארצנו ששם הוא מקום התמדת ההשגחה („ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה .. ששם הוא מקום התמדת השכינה") וגלינו לארץ העמים, ואז נהפוך הוא שכל השפע הטוב יורד לאומות העולם וכו'". (209) ושם: „שהיתה השכינה מדברת עמהם במצרים לא הוה אצטריך לאתוויי .. אלא .. הנגלה נגליתי הכפול מלשון גלות כביכול שהשכינה מצטערת ג"כ בגלות". (210) ושם: „גלות השכינה ממש .. גלו לבבל שכינה עמהם". (211) ושם: „שכינת עוזינו .. סוכת דוד הנופלת עד עפר, וכמארז"ל גלו לאדום

קיצור פרק יז

עכ"פ האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצוותיו ותורתו. נמצא נקל לכל אדם להוליד אהבה המביאה לידי עשיית המצוות עכ"פ.

יאמר שע"פ מה שנתבאר לעיל פט"ז יובן מ"ש כ"י קרוב אליך הדבר גו' לעשותו, כי מוחו ברשותו, וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו

קיצור שני

ולמחר כו'. והמוח שליט בטבעו על חלל השמאלי שבלב כו', אם לא מי שהוא רשע באמת, צריך לעשות תשובה תחילה על העבר, לשבר הקליפות ע"י לב נשבר, הוא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה, כמשארז"ל "גלו לאדום כו'", כשעושה מעשה אדום, "שכינה עמהם", והוא הניצוץ אלקי, וכשנשבר לבו היא קמה מנפילתה וגם נצבה כו'.

נתבאר פירוש הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפ"ך ובלבבך לעשותו", אשר לכאורה בלבבך הוא נגד החוש להפוך לבו כו', ויראה לאו מילתא זוטרתא היא, וכמו"כ אהבה כו'. וידקדק הלשון "לעשותו", ר"ל אהבה המביאה לידי עשיית המצוות בלבד, והוא רעותא דלכא שבתעלומות הלב. וזהו נקל מאד לכל אדם, כי מוחו ברשותו, ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפץ, וממילא כאשר יתבונן בגדולת ה' יוליד במוחו עכ"פ האהבה לה' לדבקה בו בתומ"צ, וזה כל האדם, כי "היום לעשותם" כתיב,

לקוטי הגהות — מיוחס להצ"צ

לקמן שם²²⁰. פכ"ב²²¹. תו"א ביאור לד"ה לסוסי (ד"ה וה' הולך לפניהם)²²².

שהרשעים הם ברשות לבם: עיין לקמן פי"ט²¹⁹. גלו לאדום שכונה עמהם: בענין גלות — עיין

שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי' המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה, אבל שורש ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלקית .. אינה מתלבשת .. בבחי' גלות ממש כו'".²²¹ (221) ושם: "מעט מזער אור וחיות שיונקת ומקבלת [הס"א] לתוכה .. הוא בבחי' גלות ממש בתוכה בסוד גלות השכינה הנ"ל .. מאחר שאור וחיות דקדושה הוא בבחי' גלות בתוכה אינה בטילה כלל לגבי קדושת הקב"ה כו'".²²² בשלח סד, ד (ושם): "ארז"ל גלו למצרים שכינה עמהם .. שבחינת מלכות דאצילות מתלבשת בכי"ע ממש, והוא גלות השכינה גלות מצרים, שהשכינה שהיא מלכות דאצילות היא בגלות בתוך מצרים וגבולים. ויצ"מ היא שיוצאת מן הגלות דבי"ע ליכלל למעלה בבחינת אצילות .. אזי נעשה אתעדל"ת לצאת מהחושך וגלות הגוף כו'".

(217) ושם: "וזהו שאמר יוסף והנה קמה אלומתי וגם נצבה, שהוא בחי' ההעלאה דצ"ע בבחי' מ"ה בעצם. וזהו קמה אלומתי .. כדי שיכללו כל האלומות דשבטים כו' ותשתחוינה לאלומתי, שזהו בחי' ביטול ובירור השני דנשמות בעלותם באצי' ממש .. השתחווואה לפני ה' בחי' צ"ע בעלותו למעלה .. וזהו קמה אלומתי בעלי' אחר עלי', וגם נצבה ברום המעלות בבחי' יסוד דא"ק".²¹⁸ (218) ושם: "והנה קמה אלומתי, לעורר התקשרות דא"ס עצמו ע"י בחי' מ"ן שלו, וגם נצבה, להמשיך מ"ד שלו שהוא לחבר ולקשר אוא"ס בעולמות".²¹⁹ (219) ושם: "הרשעים .. בחי' החכמה שבנפש האלקית עם ניצוץ אלקות מאור א"ס ב"ה המלוכש הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד הקליפה שבחלל השמאלי שבלב כו'".²²⁰ (220) ושם: "בחי' החכמה שבנפש האלקית .. בבחי' גלות בגופם .. בסוד גלות השכינה כנ"ל .. אלא